

Kääntäjä

ÖVERSÄTTAREN

Kirjallisuuden kääntäjien
ajatuksia tekoälystä

Repla-palkittu Leena Vallisaari
loi Suomeen kokonaan uuden
av-kääntämisen erikoisalan

Puheenjohtajaehdokkaas
Heidi Nyblom Kuorikoski:
”Yhdessä äänemme kuuluu paremmin”

**Suomentaja Juhani Salokannel:
”On hallittava kieli nimeltä
kaunokirjallisuus”**

Hyveiden ohjauksessa

Kun aloitin Kääntäjä-Översättaren-lehden päätoimittajana, tiesin kirjoittavani kahdeksan pääkirjoitusta. Päätin upottaa jokaiseen tekstiin yhden seitsemän kuolemansynnin vastahyveistä ja paljastaa juoneni viimeisessä kirjoituksessa. Protestanttisesta kulttuuriperimästä ponnistavalla käsite kuolemansynti ehkä nostattaa kulmakarvoja. Itse ajattelen sen kuvaavan tilannetta, jossa ihmiseltä on kadonnut yhteys todellisuuteen, työhön ja sen tarkoitukseen, itseensä ja myös muihin.

Mainitsemani hyveet ovat urhoollisuus, viisaus, oikeamielisyys, rakkaus, pidättäytyminen, lempeys sekä halu palvella. Hyveet pysyvät kaikissa maailman muutoksissa.

Investoinnit tekoölyyn ovat nykyisin valtavia ja sitä rakentavat ehkäpä maailman lahjakkaimmat ihmiset. Emme kuitenkaan investoi samassa suhteessa aikaa, energiaa tai uteliaisuutta tietoisuuden ja ajattelun kehittämiseen. Äskettäin Aalto-yliopistossa väitellyt **Jaakko Korhonen** puhuu *aktiivisesti avarakatseisesta ajattelusta*. Entä jos harjoittaisimme sitä toimimalla yhdessä ja ruohonjuuritason – esimerkiksi SKTL:n toimikunnissa?

Ja entäpä jos tarkastelisimme tekoölyn hyödyntämistä hyveistä käsin, niin ammattilaisten yhteisönä kuin yhteiskuntana ja ihmiskuntana? Asiat voi haukata pala kerrallaan. Miten esimerkiksi voisit hyödyntää tekoölyä viisaasti tai miten kohdata sen tuomat muutokset urhoollisesti?

Tämä lehti on viimeinen säännöllisesti ilmestyvä painettu Kääntäjä. Tuleva verkkformaatti mahdollistaa uudenlaisen julkaisurytmin ja paremman saavutettavuuden. Kaltaistani paperilehtien suurkuluttajaa muutos surettaa, mutta taloudellinen vastuullisuus menee tunteiden ohitse. Muutoksen myötä pienenee myös paine korottaa jäsenmaksua. Siirtymästä on kerrottu jo aiemmin jäsenkirjeessä ja tarkempaa tietoa löytyy sivulta 30.

Puheenjohtajakauteni kantava teema on ollut muutos. Alkuvaiheen suunnitelmista moni jäi toteutumatta, ja strategiasta, taloudellisen tulevaisuuden varmistamisesta sekä hallitustyöskentelyn kehittämisestä tuli lopulta ykkösasioita. Järjestön toiminta on aina jatkumo, jossa jokaisen puheenjohtajan kaudelle osuu hieman erilaisia palvelutehtäviä.

Toivotan jäsenistölle ja SKTL:lle valoisaa tulevaisuutta. Tarve kommunikointiin kieleltä toiselle pysyy.

Kirjoittaja on Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton puheenjohtaja.
puheenjohtaja@sktl.fi

© Nelli Kivimäki

Med dygderna som rättesnöre

Då jag började som chefredaktör för tidskriften Kääntäjä-Översättaren visste jag att jag kommer att skriva åtta ledare. Jag beslutade ta in en av motdygderna till de sju dödssynderna i varje text och att avslöja min plan först i den sista texten. Inom det protestantiska kulturarvet får begreppet dödssynd kanske folk att höja på ögonbrynen. Själv anser jag att det beskriver en situation där människan har förlorat kontakten med verkligheten, arbetet och dess syfte, sig själv och andra.

De dygder som jag nämner är tapperhet, klokhet, rätträdighet, kärlek, avhållsamhet, medmänsklighet och tjänstvilighet. Dygderna kvarstår i alla världens förändringar.

Det görs nu enorma investeringar i artificiell intelligens och arkitekterna bakom den är kanske de mest begåvade i världen. Men vi investerar inte proportionellt lika mycket tid, energi eller nyfikenhet i utvecklingen av vetenskap och tänkande. **Jaakko Korhonen**, som nyligen disputerade vid Aalto-universitetet, talar om *aktivt vidsynt tänkande*. Skulle vi kunna utöva det genom att verka tillsammans och på gräsrotsnivå – till exempel i FÖTF:s kommittéer?

Och tänk om vi kunde betrakta utnyttjandet av artificiell intelligens utifrån dygderna, i egenskap av såväl profession som samhälle och mänsklighet. Man kan ta sig an lite åt gången. Hur kan till exempel artificiell intelligens utnyttjas klokt eller förändringar mötas med tapperhet?

Den här tidningen är den sista tryckta Kääntäjä-Översättaren som ges ut regelbundet. Det nya webbformatet möjliggör en ny slags publikationsrytm och bättre tillgänglighet. Jag som slukar papperstidningar är ledsn över förändringen, men ekonomiskt ansvar går före känslorna. Förändringen minskar också behovet av att höja medlemsavgiften. För övergången redogjordes tidigare i ett medlemsbrev och närmare information finns på sidor 30.

Under mitt ordförandeskap har det bärande temat varit förändring. Många av planerna i början av perioden genomfördes aldrig, och till slut prioriterades strategin, säkerställande av den ekonomiska framtiden samt utvecklingen av styrelsearbetet. Förbundsarbetet är alltid ett kontinuum, där varje ordförande möter något olika uppgifter.

Jag önskar medlemskåren och FÖTF en ljus framtid. Behovet att kommunicera på olika språk kommer att bestå.

Skribenten är ordförande för Finlands översättar- och tolkförbund.
puheenjohtaja@sktl.fi

Översättning: Tina Matala-aho

Uusi oikeusluokka Kopiosto-valtakirjaan – päivitä valtakirjasi

Tekoölymalleja koulutetaan suurilla määrillä dataa. Koulutusmateriaalin joukossa on myös tekijänoikeuden suojaamia käännöksiä (kirjallisuuden käännöksiä, lehtitekstejä ja tekijänoikeudella suojattuja asiatekstejä), joiden käyttöön kääntäjät eivät ole antaneet lupaa.

Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton Kopiosto-valtakirjaan on tehty lisäys, jonka hyväksymällä annat Kopiostolle luvan valvoa oikeuksiasi ja puuttua teostesi luvattomaan käyttöön myös tekoölymallien kouluttamisessa sekä kaupallisessa tekstin- ja tiedonlouhinnassa.

Valtakirjan päivitys koskee graafisia aineistoja kääntäviä, ei av-kääntäjiä. SKTL edustaa sekä av-kääntäjiä että graafisten aineistojen kääntäjiä (mm. lehtiaineistot ja kirjallisuus). Jos olet kuitenkin av-kääntäjä, joka on av-tekijänoikeussopimuksen lisäksi allekirjoittanut myös graafisia aineistoja koskevan Kopiosto-valtakirjan, ja toimit asiatekstinkääntäjänä tai kirjallisuuden kääntäjänä, tämä asia koskee myös sinua.

Lue lisää aiheesta ja valtakirjan päivitysohjeet verkkosivuiltamme: sktl.fi/kopiosto-valtakirjapäivitys

Tässä numerossa mm.:

- S. 2 Pääkirjoitus
- S. 3 Ajankohtaista
- S. 4 Puheenjohtajaehdokkaan esittely: Heidi Nyblom Kuorikoski
- S. 6 Vastine: Tekoöly ei ole valtavirtaa kirjallisuuden käännöstyössä
- S. 7 Jäsenkysely: Kirjallisuuden kääntäjien ajatuksia tekoölystä
- S. 10 Kääntäjienpäivä: Kääntäjän asiantuntijuus tekoölyn aikakaudella
- S. 11 Kääntäjienpäivä: Tekoöly julkishallinnon käännöksissä
- S. 12 Kopiosto- Kopiosto-apurahat haettavissa vuonna 2026 kolme kertaa
- S. 13 Muutoksia Kopiosto-apurahiin
- S. 14 Julkishallinnon palsta: Cotsoes-yhteistyöverkosto
- S. 16 Käännöstarina: Kai Nieminen ja Genjin tarina
- S. 18 Konkarit kertovat: Juhani Salokannel
- S. 21 DVV:n uusi linjaus: Lähdeasiakirja on aina liitettävä käännökseen
- S. 22 Vuoden 2025 Repla-palkittu Leena Vallisaari
- S. 24 Käännöstarina: Kajjamari Sivill ja Mrs. Dalloway
- S. 26 Yhteistyökumppanit: Tekijäfoorumi
- S. 28 FITin maailmankongressissa pohdittiin käännös- ja tulkkausalan tulevaisuutta
- S. 30 Kääntäjä-lehti siirtyy verkkoon
- S. 31 II kysymystä: Mia Kokkinen
- S. 32 Kutsu sääntömääräiseen syyskokoukseen

TULEVAT TAPAHTUMAT

**SKTL:n
sääntömääräinen
syyskokous
Helsingissä
22.11.2025**

**SKTL:n pikkujoulut
Helsingissä
22.11.2025**

**Tampereen kirjafestarit
Tampere-talossa
29.–30.11.2025**

**KäTu2026
Joensuussa
Itä-Suomen yliopistossa
17.–18.4.2026**

ISSN 0356-4649

Julkaisija:

Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto –
Finlands översättar- och tolkförbund ry

Päätoimittaja:

Sanna Kokkonen
sanna.kokkonen@sktl.fi

Toimitussihteeri:

Maarit Laitinen
maarit.laitinen@sktl.fi

Taitto:

PunaMusta, Sisältö ja suunnittelupalvelut

Ulkoasu:

More Business Services Oy,
www.morebiz24.com

Painopaikka:

PunaMusta Oy

Painos: 2 400 kpl
Ilmestyy 4 kertaa vuodessa.

Toimituskunta:

Juha Eskelinen, Jenni Kavén, Laura Lindén,
Hanna Pippuri, Emma Pitkäsalo ja
Anne Tauriainen.

www.sktl.fi/kaantaja-oversattaren

Tilaukset:

tiedotus@sktl.fi

Ilmoitushinnat:

www.sktl.fi/kaantaja-oversattaren/mediatiedot

Tilaushinta 2025

Muulle kuin SKTL:n jäsenille:
58 € / vuosikerta (Suomi), 70 € / vuosikerta (EU-
maat), 75 € / vuosikerta (muut maat)

Kannen kuva:

Juhani Salokannel
Kuva: Heli Sorjonen

Kirjoittajan omalla nimellä julkaistuista
kirjoituksista vastaa kirjoittaja.

Ilmoitusten sisällöstä vastaa ilmoittaja.

Kuvat © SKTL, jos ei toisin mainittu.

Puheenjohtajaehdokkaan esittely: Heidi Nyblom Kuorikoski

Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton hallitukselle valitaan uusi puheenjohtaja liiton sääntömääräisessä syyskokouksessa lauantaina 22.11. Esittelemme tuttuun tapaan määräaikaan mennessä ilmoittautuneet puheenjohtajaehdokkaat Kääntäjä-lehdessä. Puheenjohtajaksi on toistaiseksi yksi ehdokas: av-kääntäjien jaoston ehdokas Heidi Nyblom Kuorikoski. Lisätiedot syyskokouksesta löytyvät SKTL:n verkkosivuilta osoitteesta sktl.fi/syyskokous.

Olen 49-vuotias päätoiminen av-kääntäjä ja tulkki. Minulla on 25 vuotta työkokemusta tulkkinä ja asiatekstikääntäjänä sekä 15 vuotta av-kääntäjänä ja kirjallisuuden kääntäjänä. Olen ruotsintaja ja onnellisessa asemassa, koska töitä on riittänyt. Olen elättänyt itseäni freelancerina ja yrittäjänä 13 viime vuotta.

Olen koulutukseltani filosofian maisteri Vaasan yliopistosta, pääaineena äidinkieli ruotsi ja sivuaineena nykysuomi ja tulkkaus. Lisäksi olen opiskellut tanskan kieltä, kirjallisuutta, kulttuuria ja tulkkausta Tanskassa sekä vastaavasti norjan kieltä, kirjallisuutta ja kulttuuria Norjassa. Olen erikoistunut pohjoismaisten kielten konferenssitulkkaukseen työkielinä ruotsi, tanska, norja ja suomi.

Olen ollut liiton jäsen vuodesta 2009. Tällä hetkellä olen kaikkien jaostojen jäsen. Aloitin Vaasan paikallisosaston toimikunnassa Vaasan yliopiston edustajana ja olen ollut mukana toimikunnassa eri rooleissa vuosina 2012–2016 ja 2023–2025.

Olen ollut liiton hallituksen jäsen vuosina 2015–2016 ja 2023–2025 sekä liiton varapuheenjohtaja vuoden 2025 alusta.

Tällä hetkellä teen pääsääntöisesti

av-kääntäjän ja konferenssitulkin töitä, mutta työkokemusta löytyy myös asioimistulkkauksen ja asiatekstikääntämisen puolelta. Kirjallisuuden kääntäjänä olen kääntänyt enimmäkseen kauhu- ja kummituskirjallisuutta. Olen myös opettanut vuosina 2002–2013 ruotsia, tanskaa, kirjallisuutta, kääntämistä ja tulkkausta Vaasan yliopistossa.

Olen asunut Kokkolan vanhassa puutalokaupunginosassa Neristanissa 300 vuotta vanhassa talossa 14 viime vuotta. Hedelmällisempää ympäristöä kummitustarinoiden kääntämiselle saa etsiä. Kaksikieliseen perheeseen kuuluu aviomies, kolme lasta sekä kissa ja koira. Vapaa-aikanani kunnostan tätä taloksi kutsuttua ikuisuusprojektia, samoilan metsässä koiran kanssa, nautin mökkielämästä järven rannalla Pohjanmaalla ja järjestän kulttuuritapahtumia ja konsertteja Kokkolan elävän musiikin yhdistyksen puheenjohtajana. Olen ollut Kokkolan elävän musiikin yhdistyksen puheenjohtaja kolme vuotta ja tehnyt paljon töitä yhdistyksen ilmeen uudistamisen sekä nuorennusleikkauksen eteen. Puheenjohtajakaudellani yhdistys on panostanut erityisesti jäsenhankintaan ja nuorten tapahtumiin, ja tämä työ toi meille tänä vuonna kaupungin kulttuuripalkinnon. Kulttuurialat ja luova työ ovat hyvin lähellä sydäntäni. Ihmisenä olen – tai toivon olevani – avoin, oikeudenmukainen ja helposti lähestyttävä.

Unkarilaisen sisaryhdistyksemme MFTE:n puheenjohtaja kysyi minulta taannoin, mikä on SKTL:n vahvuus. Vastasin, että liiton vahvuus on monialaisuus, kaikki meidän jaostomme ja meidän jäsenemme ja se määrä osaamista mikä jäsenistöltä, eli alan ammattilaisilta, löytyy. Näen, että liiton toiminnassa jaostot ja toimikunnat ovat hyvin tärkeässä asemassa. Vapaaehtoistoiminta luo parhaimmillaan yhteisöllisyyttä ja uusia verkostoja, antaa vertaistukea ja mahdollisuuden olla mukana vaikuttamassa alan olosuhteisiin ja kehitykseen yhdessä muiden alan asiantuntijoiden kanssa. Yhdessä teemme valtavan arvokasta työtä ja yhdessä äänemme kuuluu paremmin. Tästä syystä olen myös erityisen iloinen siitä, että av-kääntäjien jaosto on

hetken hiljaiselon jälkeen löytänyt uusia toimikuntalaisia, jotka aktiivisesti pyrkivät järjestämään jäsenille koulutuksia ja tapaamisia. Sydäntäni lämmittää, että III jaosto on esittänyt allekirjoittaneen puheenjohtajaehdokkaakseen. Lämmin kiitos luottamuksesta.

Alallamme eletään suurta muutosvaihetta, ja tulevalla puheenjohtajakaudella meitä puhuttavat edelleen kulttuurileikkaukset, uudet rahoitustahot, jäsenrekrytointi, tekoäly, konekääntäminen, jälkieditointi ja tekijänoikeuskysymykset. Samalla meidän täytyy huolehtia siitä, että kääntäjien ja tulkkien palkkiotasot ja työolosuhteet edelleen pysyvät kehityksessä ja keskustelussa mukana. Ei anneta kenenkään unohtaa, että täällä on ihminen välissä.

Maailman nykymylleryksessä meiltä vaaditaan enemmän tulosta yhä lyhyemmässä ajassa, ja toivonkin, että jokaisella on välillä mahdollisuus pysähtyä tärkeiden asioiden ääreen ja hidastaa vauhtia. Yhdessä ja liittona voimme vaikuttaa alan ehtoihin, olosuhteisiin ja vaatimuksiin. Keväällä olin mukana perustamassa muutaman muun eurooppalaisen av-kääntäjäkollegan kanssa työryhmää ”Su[b]stainable”. Ryhmässä pohdimme yhdessä hidastamisen työkaluja, työmme kestävyys ulottuvuutta, oikeudenmukaisuutta,

”reilun kaupan käännöksiä” sekä kaiken tämän välissä olevan ihmisen elämänlaatua ja hyvinvointia.

Viime vuodet liiton hallituksen jäsenenä ja kuluva vuosi varapuheenjohtajana ovat olleet kiinnostavaa aikaa, ja kun puheenjohtaja Sanna Kokkonen ilmoitti, että hän ei enää jatka seuraavalla kaudella, tuntui luontevalta asettua ehdolle liiton puheenjohtajaksi.

Toivon, että voisin olla puheenjohtaja, joka osaa ottaa huomioon käännös- ja tulkkausalan kaikki osa-alueet sekä liiton kaikki jäsenet, ja puheenjohtaja, joka painaa kaasua tarvittaessa ja jarruttaa, jos näyttää siltä, että asiat ovat menossa metsään.

Mennään mieluummin itse metsään hengittämään, rauhoittumaan ja keräämään voimia tulevaa talvea varten.

Hyvää syksyä kaikille liiton jäsenille!

Heidin tavoittaa osoitteesta
heidi.nyblom.kuorikoski@sktl.fi

Kolme tapahtumaa yhdellä lipulla!

SANNA MARIN - JUHA ITKONEN - RIINA TANSKANEN - ANNA-LEENA HÄRKÖNEN & KATJA KALLIO - TAPANI BAGGE - JUHA HURME - PAULA NORONEN - EMMI ITÄRANTA - ELINA BACKMAN & MONIA MUITA SUOMALAISEN KIRJALLISUUDEN HUIPPUNIMIÄ

Tampereen Kirjafestarit

La - Su 29.-30.11.2025 // Tampere-talo

kirjafestarit.fi

Tekoäly ei ole valtavirtaa kirjallisuuden käännoistyössä

Kääntäjä-lehden numerossa 3/2025 julkaistiin **Taru Torikan** kirjoittama artikkeli, jonka otsikko julisti: "Tekoäly valtaa alaa kirjallisuuden käännoistyössä". Artikkelissa kirjoitetaan muun muassa: "Kääntäjä on joutunut uudenlaiseen tilanteeseen: perinteisen kirjankäännoistyön sijaan häneltä pyydetään tekoälyn 'kääntämän' tekstin jälkieditoimista" ja "harvalla kääntäjällä on varaa kieltäytyä jälkieditoimiteksiannoista". Sekä otsikosta että tekstistä saattaa saada sen käsityksen, että tekoälyn käyttö olisi kirjallisuuden suomentamisessa hyvinkin yleistä. Tämä ei kuitenkaan vastaa alan todellisuutta.

Kirjallisuuden kääntäjien palkkiokyselyssä on kahtena viime vuotena kartoitettu, minkä verran jäsenille on tarjottu konekäännoisten jälkieditoimintöitä (koskien nimenomaan kirjallisuuden käännöksiä, ei esim. asiateksti- tai av-käännoiksiä). Viime kyselyssä 97 % vastaajista kertoi, että heille ei ollut tarjottu konekäännoisten jälkieditoimintöitä ja 3 % ilmoitti, että heille oli tarjottu jälkieditoimintöitä, mutta he eivät olleet ottaneet niitä vastaan. Kirjallisuuden konekäännoisten jälkieditoimintöitä ilmoitti siis vuonna 2024 tehneensä 0 % kyselyn vastaajista. Vuonna 2023 luku oli 3 %.

Palkkiokysely on SKTL:n kirjallisuuden kääntäjien jaoston ja Journalistiliiton alaisen Kääntäjien ammattiosasto KAOSin yhteinen, eli se tavoittaa suurimman osan päätoimisista ammattisuomentajista. Tänä syksynä SKTL on kartoittanut jälkieditoimintöiden määrää myös erillisellä kirjallisuuden kääntäjien tekoälykyselyllä, jonka tuloksia esitellään toisaalla tässä lehdessä. Siinä jälkieditoimintöitä ilmoitti tehneensä 5,9 % vastaajista. Kyselyjen tulokset eivät ole suoraan verrannollisia, sillä vastaajajoukko on hieman erilainen, mutta ne antavat silti selkeää osviittaa siihen, miten yleistä – tai ennemminkin harvinaista – jälkieditoimintöitä suomentajien keskuudessa on.

Pitää kuitenkin paikkansa, että jotkin toimijat (enimmäkseen isot, toisista Pohjoismaista käsin toimivat kustantamot) hyödyntävät tekoälyä ennen kaikkea digitaalisilla alustoilla julkaistavissa käännöksissä ja että myös perinteiset suomalaiset kustantamot osoittavat kiinnostusta tekoälyn mahdollisuuksia kohtaan. On aivan oikein ja välttämätöntä, että kehitystä seurataan ja että pelisäännöistä ja tekijänoikeuksista keskustellaan riittävän ajoissa. Tässä keskustelussa on olennaisen tärkeää kuulla nimenomaan kääntäjien käytännön kokemuksia, ja siksi arvostan suuresti sitä, että Torikan artikkeliinsa haastattelema **Salla Korpela** kertoi avoimesti näkemyksistään.

Tekoälyn vaikutuksia käännosalalle ei pidä missään nimessä vähätellä – mutta varsinkaan ammattilehdessä ilmiötä ei pidä myöskään paisutella. Valtaosa kirjallisuuden

suomennoksista tehdään yhä alusta asti ihmisvoimin. Ja hyvä niin, sillä sekä käännöstieteen tutkimukset että kääntäjien (kuten Salla Korpelan) käytännön kokemukset ovat osoittaneet, että tekoälyn käyttöön kirjallisuuden kääntämisessä liittyy paljon ongelmia.

Tekoälykeskustelun jatkuessa vilkkaana toivon, että Kääntäjä-lehdessä pidättäydytään liioitellun dramaattisista otsikoista ja yleistyksistä sekä kiinnitetään erityistä huomiota siihen, että kaikki faktat ovat kohdallaan, jotta ammattilehti ei tulisi epähuomiossa normalisoineeksi tekoälyn käyttöä sellaisissa yhteyksissä, joissa sitä ei tosiasiassa juurikaan käytetä ja joissa sen käyttö ei edes olisi tarkoituksenmukaista.

Faktoja ja tilastotietoja on saatavilla esimerkiksi tuoreen tekoälykyselyn tuloksista sekä SKTL:n verkkosivujen jäsenosiosta löytyvästä kirjallisuuden kääntäjien palkkiokyselyn tulosraportista. Palkkiokysely järjestetään taas tänäkin vuonna, ja toivon viime vuosien tapaan runsasta osanottoa, jotta tilastotiedot alan todellisuudesta pysyvät mahdollisimman kattavina ja ajantasaisina.

Teksti: Oona Nyström

Kirjoittaja on kirjallisuuden suomentaja, joka on laatinut SKTL:n kirjallisuuden kääntäjien jaoston palkkiokyselyä vuodesta 2021.

Kirjallisuuden kääntäjien ajatuksia tekoälystä

Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto selvitti syksyllä 2025 kirjallisuuden kääntäjien ajatuksia tekoälystä lyhyellä Webropol-kyselyllä, jossa kartoitettiin myös tekoälyllä tuotettujen tekstien jälkieditointityön yleisyyttä kirjallisuuden kääntäjien keskuudessa.

Kysely lähetettiin SKTL:n kirjallisuuden kääntäjien jaoston jäsenille (342 henkeä) ja vastaukset kerättiin 25.8.–4.9. Vastaajia oli 87, eli lähes 25 % kirjallisuuden kääntäjien jaoston jäsenistä vastasi kyselyyn. Eniten vastaajissa oli englannin (58), pohjoismaisten kielten (47), saksan (13) ja ranskan (12) kääntäjiä. Joukossa oli myös kääntäjiä, jotka kääntävät esimerkiksi suomesta ruotsiin tai Englantiin päin. Työkieliä saattoi olla useampia. Kiitämme vastaajia aktiivisesta osallistumisesta.

Kirjallisuuden kääntäjät toimivat harvoin jälkieditoijina

Kysyimme kääntäjiltä, onko kustantamo tarjonnut heille työtä tekoälyllä tuotettujen käännösten editoreina.

Kysymykseen vastasi 85 kirjallisuuden kääntäjää, joista 11 %:lle (n=9) oli tarjottu tekoälyn jälkieditointia ja 89 %:lle (n=76) ei ollut tarjottu. Kysymykseen, kuinka usein jälkieditointia oli tarjottu kääntäjille, vastasi kahdeksan henkilöä. Viisi ilmoitti ottaneensa työn vastaan, kolme ilmoitti, ettei ottanut työtä vastaan. Yhteensä 85 kirjallisuuden kääntäjästä vain 5,9 % (n=5) ilmoitti tehneensä jälkieditointia.

Vastaajien mielestä konekäännöksen editointi, tekoälyavusteinen kääntäminen ja kääntäminen suoraan alkutekstistä vaativat erilaisia taitoja. Ne ovat eri tehtäviä ja prosesseja. Editointia verrattiin kustannustoimittamiseen. Konekäännöksiä editoivien olisi hyvä saada tehtävään koulutusta.

Hyötyä vai haittaa?

Halusimme tietää jäsentemme ajatuksia tekoälyä koskien ja kysyimme myös, näkevätkö he tekoälystä olevan käännösosalalle hyötyä ja mahdollisuuksia, haittaa ja uhkia tai sekä hyötyä että haittaa. Pelkkää hyötyä ja mahdollisuuksia tekoälyssä näki 2,3 % (n=2) vastaajista, haittaa ja uhkia 61,6 % (n=53), mutta jopa 36,1 % (n=31) arveli tekoälystä olevan sekä hyötyä että haittaa.

Vastaajien 79 % (n=69) ajatuksissa korostui näkemys siitä, että luovuus on kaunokirjallisuuden kääntämisen ydintä. Asiantuntevasti käytettynä tekoäly voi toimia kääntäjän työkaluna. Vastaajien mielestä kirjallisuuden kääntäjän pitää itse saada päättää, miten ja milloin työkalua käyttää.

Tekoälyn toimintalogiikka ei kuitenkaan vastaajien mukaan sovellu kaunokirjallisuuden kääntämisen laatuun: luova, omaperäinen teos syntyy kääntäjän näppäimistöillä. Apua tekoälystä saattaa kuitenkin olla muissa tekstilajeissa, kuten asiateksteissä. Osa tehtävistä sujuisi käännösmuistityökalulla kätevämmän, mutta niitä teetetään jälkieditointina.

”Olen tehnyt asiatekstien parissa konekäännösten jälkieditointia ennen siirtymistäni kokonaan kirjallisuuden pariin, ja tietynlaisissa teksteissä konekäännöksistä on hirvittävästi apua, esimerkiksi tuoteluetteloissa. Kaunokirjallisuus ei ole tekstilaji, jossa kannattaa antaa käännöstyö koneelle ja korjata jälkikäteen – se vie enemmän aikaa kuin alusta asti itse kääntäminen. Lopputuloksena on usein vähemmän idiomaattinen ja järempi.”

Lisäksi muistutettiin, että kirjallisuuden ystävät haluavat lukea laadukasta, ihmisen kääntämää tekstiä, eivät koneen tuottamaa tekstiä.

Hyötyjä tai mahdollisuuksia

Tapoja hyödyntää tekoälyä kirjallisuuden kääntäjän työkaluna on olemassa: avuksi termityöhön, taustatietojen kuten historiallisten detaljien tarkistamiseen, uusien ideoiden pallotteluun, avuksi mekaanisiin tehtäviin tai erilaisten apuvälineiden, kuten korpusten, kehittämiseen.

Eräs vastaaja arveli, että tekoälyn avulla voisi nopeuttaa raakakäännösvaihetta pitkiä kirjasarjoja käännettäessä. Riskinä hän näki, että valmis raakateksti veisi käännöstä harhaan, toisin kuin alusta asti itse käännettäessä. Toinen vastaaja kertoi, ettei käytä tekoälyä kirjallisuuden kääntämiseen, vaan tiedonhakuun. Konekääntimestä (DeepL) voi olla apua tekstin jäsentelyyn, hahmottamiseen tai synonyymien etsimiseen, kääntäjän omia ratkaisuja kuitenkin painottaen.

”Kun klikkaa hiirellä käännettyä sanaa, saa listan vaihtoehtoisista ilmaisuista. Vaikka niistä ei mikään sopisi, ehdotukset voivat stimuloida ja johdattaa etsityn sanan tai ratkaisun jäljille.”

Kääntäjien asiantuntijarooli korostui: Tekoäly on tullut jäädäkseen ja kääntäjien on tärkeää olla mukana tekoälyn kehityksessä, yhteistyöhankkeissa ja dialogissa kustantajien kanssa.

”Meidän ammattilaisten on oltava mukana kehittämässä tekoälyä ja sen käyttötapoja: On mietittävä, miten voimme pitää käännösalan ohjat omissa käsissämme ja varmistaa, että olemme mukana vaikuttamassa tekoälyn tulevaisuuteen.”

Eräs vastaaja osallistuu asiantuntijana ulkomaisen kustantamon projektiin, jossa kääntäjä kielentarkistajana editoi DeepL-työkalulla raakakäännetyt tekstit (MPTE). Hänen tehtävänsä on osoittaa, miten työläs prosessi olisi, jotta kirjallisuudesta tulisi laadukasta. Toinen vastaaja osallistuu projektiin, jossa tutkitaan tekoälyä kääntäjien, kirjamyymyjien ja kirjallisuusagenttien apuvälineenä.

Haittoja tai uhkakuvia

Tekoälyavusteisessa kääntämisessä tunnistettiin runsaasti haittoja ja uhkakuvia kuin hyötyjä ja mahdollisuuksia. Tekoälyn toiminta ja lähteet ovat läpinäkymättömiä, ja kielimalleja on koulutettu tuntemattomalla aineistolla. Lisäksi se kuluttaa energiaa ja siksi sen arvellaan kiihdyttävän ilmastonmuutosta.

Osa kirjallisuuden kääntäjistä hyödynsi tekoälyä apuvälineenä, mutta vastausten perusteella tekoäly hidasti työtä ja heikensi tekstin laatua huomattavasti. Tuotokset olivat usein kieliopillisesti ja sisällöllisesti virheellisiä, eikä oikeellisuudesta ollut takeita, joten kääntäjä joutui etsimään toimivia käännösratkaisuja itse. Tekoälyn tuottamasta tekstistä ei välttämättä suurellakaan työllä saanut toimivaa ja raakakäännöspohjan koettiin jopa haittaavan kirjallisuuden käännöstyötä.

”Näennäisen sujuvalta vaikuttavan tekoölytuotoksen läpikäyminen vaatii paljon työtä. Ongelma on se, että juuri näennäisen sujuvuuden takia kaikkia huonolaatuisia ja virheellisiä kohtia ei välttämättä huomata. Pitkällä aikavälillä tällä on valtavia vaikutuksia kieleemme – sanasto supistuu, ilmaisuvoima väljähtyy, kielenkäyttö kaikinensa kärsii.”

Kääntäjien näkemys oli, että tekoölyn käyttö ei ole perusteltavissa varsinaisessa kirjallisuuden käännöstyössä, joka vaatii vivahteiden tajua, ymmärrystä kontekstista, alkutekstin hengestä, teemasta, tyylistä, rekisteristä, rytmistä, intertekstuaalisista viittauksista ja merkityskokonaisuuksista.

Vaikutukset kieleen

Tekoölyn tuotoksiin saattoi jäädä alkukielen tai konekielen interferenssiä, anglismeja ja suomen kielelle vieraita lauserakenteita. Kielen köyhtyminen, inhimillisen kielitajun vaarantuminen, käännösten ja suomen kielen laadun romahtaminen huolettivat, sillä kielellä on vaikutusta myös kirjailijan teoksen vastaanottoon Suomessa.

”Kone ei pysty huomioimaan kirjailijan ilmaisun tyyllisiä piirteitä, ja käännökset alkavat muistuttaa enemmän toisiaan vailla kunkin kirjailijan ilmaisulle ominaisia sävyjä.”

Tekoölyavusteiset kaunokäännökset ovat olleet tyyliltään heikkoja, vivahteettomia ja kirjaimellisia, välillä jopa outoja tai kontekstiin sopimattomia.

”Esimerkiksi lähdetekstin affektiiviset, ruumiilliset ja rytmilliset piirteet jäävät konekäännöksen muodostaman välikäden vuoksi helposti pimentoon (...). Näkisin, että etenkin kaunokirjallisissa teksteissä tunnevaikutukset ovat toisinaan jopa muotoa olennaisempia.”

Tekoölyn tuotosta editoidessa tulee olla valppaana sekä tiedostaa tekoölyn heikkoudet.

”Jos huomioidaan, että väestön lukutaito on muutenkin laskussa, ajatus ihmisten totuttamisesta tekoölylle tyyppilisiin virheisiin ei kuulosta hyvältä. Lukutaito oli ennen rajattujen piirien ylellisyyttä, ja sitä siitä ei pitäisi taas tehdä.”

Ammatin arvostus

Kääntäjien mielestä muilla aloilla ei aina ymmärretä kääntämisen perusasioita. Tekoöly voimistaa virheellisiä käsityksiä alasta ja nakertaa kääntäjien arvostusta: sen kuvitellaan ratkaisevan ongelmia, joita se ei ratkaise. Uhkakuvana esitettiin, että jos yleinen kotimaisen kirjallisuuden arvostus heikkenee, moni saattaa ostaa kirjat alkukielisinä, ja tällä on vaikutusta koko suomalaisen kirja-alan ekosysteemiin. Lisäksi pohdittiin, menevätkö liiketoiminnalliset intressit silloin laadun ja taiteellisten

arvojen edelle, jos tekoölyavusteisia käännöksiä teetetään ja ostetaan, vaikka niiden laatu ei ole riittävä.

Asenteet ja ammattiylpeys

Kirjallisuuden kääntäjät kertoivat pitävänsä työstään. Heitä jälkieditorin työ ei houkuttele tai motivoi kuten käännöstyö. Editointi ei tuonut samanlaista mielihyvää kuin kääntäminen. Käännösten tuottamista tekoölyn avulla pidettiin suomentajan työn halveksuntana. Editointi herätti myös voimakkaita tunteita ja sitä pidettiin jopa vastenmielisenä tai ainakin tylsänä työtehtävänä.

”Kaunokirjallisessa tekstissä kielen makustelu ja omien ratkaisuiden löytäminen on puoli ruokaa, ja todennäköisyyslaskennasta syntyneen konekäännöksen muokkaaminen vie hommasta ilon ja pahimmillaan latistaa lopputulosta, jos mukiin menevän konekäännöksen tilalle jää keksimättä erinomainen ihmiskäännös.”

Ansainta ja laatu

Tekoölyn tekemän tekstin editointiin kuluu paljon aikaa, mutta palkkio on pienempi kuin käännöstyöstä. Monia huolesti aikataulupaine editointivaiheessa, vaikutukset palkkiotasoon ja tekijänoikeuskorvauksiin sekä ammattikunnan tulevaisuus.

Nykyisten kirjallisuuden käännösmarkkinoiden rinnalle voisi olla vaarassa muodostua toiset markkinat, joilla käännöksiä tekevät vähemmän taitavat mutta tekoölyä etevästi hyödyntävät kääntäjät, jolloin tuloksena olisi käännösten laadun heikkeneminen. Vastaajien mielestä tekoölyn avulla ei ole syytä ryhtyä tuottamaan heikkolaatuisia käännöksiä kustannussäästöjen toivossa ja kuvitella sen pystyvän kääntämään kirjoja, viihdekirjallisuuttakaan. Tämä olisi sekä kirjailijan, kääntäjän että lukijan aliarviointia.

”Laadukas kirjallisuus kuuluu kaikille.”

Toiveita vaikuttamistyöhön

Vastaajat toivoivat lisätietoa tekoölyn käytöstä. Liitolta toivottiin vahvempaa kantaa tekoölyn eettisen kehittämisen tärkeyteen ja tekijöiden aineettomien oikeuksien puolustamiseen. Korvausten maksamista niille, joiden oikeuksia tekoölyä kehittävät yritykset ovat rikkoneet, peräänkuulutettiin. Kirjailijoiden toivottiin sopimuksiinsa kieltävän omien teostensa kääntämisen tekoölyllä.

Teksti: Jenni Kavén

Kirjoittaja on SKTL:n toiminnanjohtaja.

Kääntäjän asiantuntijuus tekoälyn aikakaudella

Kansainvälisen kääntäjienpäivän seminaarissa 30.9. **Riku Haapaniemi** Tampereen yliopistosta puhui kääntäjien asiantuntijuudesta apuna tekoälyn käyttöönotossa ja vertaili kääntäjän ja tekoälyn tapaa tuottaa tekstiä.

Tekoäly generoi tekstiä tavalla, jonka voi osin rinnastaa kääntämiseen. Sekä ihmiskääntäjä että tekoäly tuottavat lähtötekstin (kehotteen) perusteella kohdetekstin, jonka tulisi vastata halutulla tavalla lähtötekstiä. Ihmisen käännösprosessi perustuu tulkintaan ja merkitykseen ja on semioottinen, kun taas tekoälyn prosessi perustuu tekstirakenteiden tilastolliseen arviointiin ja on laskennallinen.

Tekoäly ei ole käännöstyössä uusi asia: ”tekoälyvallankumous” alkoi käännösosalalla vuosia sitten. Nykyiset tekoälymallit ovat pitkälti samanlaisia kuin 2010-luvulla käyttöön tulleet neuroverkkoihin perustuvat konekääntimet, joista on paljon kokemusta ja joita osataan yhdistää muihin työkaluihin. Myös jälkieditoinnista on paljon kokemusta ja tutkimusta.

Haapaniemen mukaan generatiivisen tekoälyn suuret kielimallit toimivat välittäjinä ihmisen ja koneen välillä.

“Tekoälyn käytön lisääntyminen lisää tarvetta myös käännösalan osaamiselle.”

varmuus vähenee. Koneelta ei välttämättä saada sitä, mitä pyydetään, ja eri käyttökerrat antavat usein erilaisia tuloksia.

Ihminen tuottaa tekstejä rakentamalla merkityksiä, jotka ovat kehollisesti ja sosiaalisesti määrittäneitä. Tiedämme, mitkä asiat ovat vaikkapa fyysisesti epätodennäköisiä, ja otamme sen huomioon rakentaessamme merkitystä. Ihminen myös miettii, millaisen merkityksen vastaanottaja viestistä muodostaa eli miten hän ymmärtää viestin. Tekoäly taas ei rakenna merkityksiä vaan arvioi tilastollisesti, mitä asioita tiettyyn tekstimuotoon yleensä liittyy.

Toimintatapojen mielekästä yhdistelyä

Ihmisen ja tekoälyn toimintatapojen erot vaikuttavat siihen, mikä prosessi kannattaa valita eri tehtäviin. Ihmiskääntäminen ei aina ole mielekästä, ja tällöin voidaan ehkä

käyttää koneellista tekstintuotantoa. Joskus taas tekoälyn laskentaprosessin epävarmuus aiheuttaa liikaa riskejä.

Tekoälyn ennakoimattomuus vaikeuttaa stabiilien työnkulujen rakentamista. Aiemmat työkalut ovat olleet tekoälyä ennakoitavampia, eivätkä niihin pohjautuvat työnkulut aina toimi tekoälyä käytettäessä. Tekoälytyökalut sopivat huonosti toisteisiin teksteihin, joissa käännösmuisti toimii hyvin. Tekoälytyökalu voi toisaalta sopia yksittäiseen, nopeaan käännöstarpeeseen. Tekoälyn myötä voi kehittyä uudentyyppisiä prosesseja, mutta mm. käännösmuistien ja termikantojen merkitys säilynee.

Yleisökysymyksissä pohdittiin kääntämisen vastuukysymyksiä. Kääntäjälle jää raskas vastuu, jos hänen pitäisi korjata kaikki tekoälyn hallusinaatiot ja virheet. Tämän työvaiheen avuksi ei välttämättä saada uusia työkaluja, sillä kielimallien toimintaprosesseihin liittyy aina tiettyä epätarkkuutta. On myös valtakysymys, millaista vastuuta kääntäjällä voidaan kohtuudella odottaa, jos työolot ovat kohtuuttomat. Näin voi käydä esimerkiksi tilanteessa, jossa jälkieditoinnin huono palkkiotaso edellyttää liiallisen tiukkaa työtahtia. Vastuun kantaminen tekstistä on oma työtehtävänsä, jota kone ei tee. Tästäkin tehtävästä tulisi maksaa kääntäjälle korvaus.

Ammattimainen käännöstyö on sijoitus, jolla vältetään puutteellisen tekstityön aiheuttamat kulut ja hallitaan riskejä. Tekoälyn käytön lisääntyminen lisää tarvetta myös käännösalan osaamiselle. Toisaalta on mahdollista, että yleinen vaatimustaso laskee ja huonosta käännöslaadusta tulee uusi normaali. Jotkin tahot hyötyvät siitä, että kääntäjien ja tulkkien työ esitetään helposti korvattavana bulkkitarviana. Siksi on tärkeää pitää käännösalan asiantuntemusta esillä yhteiskunnassa. Haapaniemen mukaan kääntämisen asiantuntijoita tullaan aina tarvitsemaan, mutta tulevaisuudessa saatamme toimia hyvin erilaisissa tehtävissä kuin nykyään.

Teksti: Raila Hekkanen

Kirjoittaja on lääketieteen ja farmasian teksteihin erikoistunut asietekstinkääntäjä.

Tekoäly julkishallinnon käännoksissä: nykytilaa ja tulevaisuutta

Kansainvälisen kääntäjienpäivän seminaarissa Turussa 30.9. kolme kokenutta kääntäjää ja käännöstutkija keskustelivat tekoälyn roolista julkishallinnon käännöspalveluissa ja sen tämänhetkisestä käytöstä.

Kääntäjät **Aslak Djupsjö** Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueelta ja **Päivi Creber** valtioneuvoston kansliasta kuvasivat tekoälyn tämänhetkistä käyttöä työpaikoillaan. **Maarit Koponen** Itä-Suomen yliopistosta toi keskusteluun tutkimusnäkökulmaa tilantees-

Aslak
Djupsjö

on idiomaattista ja sujuvaa, ja Creber kertoi käyttävänsä tekoälyä esimerkiksi ilmaisujen ideointiin. Tekoälyä voi pyytää myös ehdottamaan taustoituksia aiheista, jotka ovat lukijoille vieraita.

Käännösmuistit ja termipankit ovat organisaatioissa edelleen laajasti käytössä. Ne koetaan ennakoitaviksi, ja niiden toimintalogiikka on läpinäkyvämpi kuin tekoälyn. Käännösmuistit parantavat myös tekstien jatkuvuutta, eikä aiemmin kertynyttä tietoa kannata heittää hukkaan.

Kehotteiden (promptien) käytöstä oli vaihtelevia kokemuksia. Creberin mukaan valtioneuvostossa on koottu kehotekirjastoon hyviä kehoitteita eri tekstilajeja varten. Djupsjö kuvasi, että arjessa ei usein ole aikaa kehoitteiden optimointiin tai koneen kanssa keskusteluun. Koponen mainitsi, että tutkimusnäytön mukaan kehoitteiden optimointi ei välttämättä tuota parempaa tulosta eikä samakaan kehoite toimi aina hyvin. Kehotteiden optimoinnin hyötyä on ehkä yliarvioitu.

Djupsjö ja Creber kertoivat organisaatioiden ajavan voimakkaasti tekoälyn käytön lisäämistä. Hyvinvointialueella käytetään tekoälykäännössovellusta etenkin hallinnossa ja viestinnässä. Myös tulkkauksessa saatetaan käyttää tekoälyä. Koposen mukaan tekoälytulkkauksen kehitys on keskeneräistä mm. siksi, että tulkattavan puheen laatu vaihtelee ja segmenttirajojen tunnistaminen on vaikeaa. Creberin mukaan valtioneuvostossakin kannustetaan tekoälyn nopeaan käyttöönottoon. Valtioneuvoston kääntäjät ovat toivoneet, että esimerkiksi tyylin johdonmukaistamiseen kehitettäisiin tekoälyagentteja. Ulkomailla tekoälyä käytetään myös tekstien yksinkertaistamiseen.

Tekoälysovellusten kehittäminen vie aikaa ja rahaa, ja niiden käytön oppiminen vaatii resursseja. Nykyiset säästöpainot hidastavat kehitystyötä, eikä tekoälyn käytön opetteluun aina riitä juurikaan aikaa. Tekoälyn käyttö ei välttämättä nopeuta käännöstyötä arjessa, vaikka se voikin auttaa muulla tavoin.

Maarit
Koponen

sa, jossa tekoälykääntäminen herättää laajaa kiinnostusta, mutta tekoälyn toimintalogiikkaa ei välttämättä tunneta. Paneelia johti kielipalvelujen myyjänä toiminut kääntäjä **Jari Herrgård**.

Päivi
Creber

Jari
Herrgård

Djupsjön mukaan hyvinvointialueella tekoälykäännöksiä käytetään etenkin sisäisessä viestinnässä. Ulkoinen viestintä ja potilastyöhön tarkoitettu tai päätöksentekoon liittyvä viestintä hoidetaan ihmiskääntäjien voimin. Kääntäjillä on mahdollisuus käyttää käännösmuistiohjelmaan integroitua tekoälyä harkintansa mukaan. Hyvinvointialue hyödyntää tekoälyä laajasti muihinkin tarkoituksiin, kuten kirjaamiseen potilastyössä. Creber kertoi, että valtioneuvostossa tekoälytyökalujen käyttö vaatii riskienarvioinnin, jossa joitakin tehtäviä, kuten turvaluokiteltujen tekstien kääntäminen, voidaan rajata käyttöalueen ulkopuolelle.

Panelisteilla oli laajasti kokemusta tekoälykäännösten laadusta. Käännöslaatu voi ensin vaikuttaa hyvältä, mutta myöhemmin esiin tulee runsaasti korjaustarpeita. Korjaaminen voi olla hidasta ja erittäin turhauttavaa. Djupsjö kuvasi, että ajoittain olisi helpompaa lukea ihmisen tekemää tekstiä virheineen kuin seuloa koneen hallusinoiteja. Tekoälyn käyttö ei nopeuta tekstin tarkistusta, eikä työskentelytapa välttämättä nopeuta käännösprosessia kokonaisuutena. Tekoälyn käyttö taustoittamiseen voi olla hitaampaa kuin luotettavien lähteiden tarkistaminen suoraan.

Tekoälykäännösten laatu koettiin usein sattumanvaraiseksi ja vaihtelevaksi. Tekoäly saattaa esimerkiksi kääntää oman organisaation nimen epäjohdonmukaisesti, vaikka kyseessä on keskeinen termi. Samojen virheiden toistuminen turhauttaa. Toisaalta tekoälyn tuottama englanti

Teksti: Raila Hekkanen

Kirjoittaja on lääketieteen ja farmasian teksteihin erikoistunut asietekstinkääntäjä.

Kopiosto-apurahat haettavissa vuonna 2026 kolme kertaa: tammikuussa, toukokuussa ja syyskuussa

Hakuajat ovat:

1.–15.1.2026

1.–15.5.2026

1.–15.9.2026

Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton hallitus julistaa haettavaksi Kopiosto-apurahat. Apurahoja voivat hakea käännös- ja tulkkausalan ammattilaiset. Apurahat rahoitetaan kopioinnista maksetuilla tekijänoikeuskorvauksilla.

Apurahoja voi hakea muun muassa ammattikirjallisuuteen, IT-hankintoihin, opintomatkaan, kotimaisiin ja ulkomaisiin konferensseihin, seminaareihin tai koulutuksiin sekä muihin ammattitaitoa edistäviin tarkoituksiin. Katso tarkemmat hakuohjeet ja -ehdot hakuilmoituksesta verkkosivuiltamme osoitteesta

sktl.fi/kopiosto-hakuilmoitus.

Jaossa on

- henkilökohtaisia **kohdeapurahoja**
- henkilökohtaisia **konferenssi- ja koulutusapurahoja**
- **projektiapurahoja.**

Kohdeapurahaa voivat hakea kaikki, jotka ovat kääntäneet tekijänoikeuslaissa tarkoitettua suojattua aineistoa eli

- kirjallisuutta (kauno-, tieto- tai oppikirjallisuutta)
- artikkeleita sanoma- tai aikakauslehdille tai
- muuta painettuna tai sähköisesti julkaistua asiatekstiä.

Kohdeapurahaa eivät voi saada sellaiset hakijat, jotka eivät tuota edellä tarkennettua kopioitavaa materiaalia. Kohdeapurahaa voi saada yhteensä enintään 2 000 euroa vuodessa.

Konferenssi- ja koulutusapurahaa voivat hakea kaikki käännös- ja tulkkausalan ammattilaiset, myös alan opettajat ja tutkijat. Koulutusapurahaa ei myönnetä koulutukseen, johon hakijan on mahdollista saada opinto- tai aikuiskoulutustukea. Konferenssi- ja koulutusapurahaa voi saada yhteensä enintään 2 000 euroa vuodessa.

Henkilökohtaista apurahaa voi saada kolmen vuoden aikana yhteensä enintään 4 000 euroa. Henkilökohtaisia apurahoja ei myönnetä alle 250 euron suuruisina. Hakijat, jotka tuottavat kopioitavaa materiaalia, voivat saada saman vuoden aikana sekä konferenssi- ja koulutusapurahaa että kohdeapurahaa.

Projektiapurahaa voivat hakea yksityishenkilöiden lisäksi myös organisaatiot tai työryhmät.

Apurahapäätökset tekee liiton hallitus Kopiosto-työryhmän ehdotuksen perusteella. Apurahan myöntäminen on harkinnanvaraista.

Hakemus on toimitettava haku aikana **1.–15.1.2026, 1.–15.5.2026 tai 1.–15.9.2026**, viimeisenä hakupäivänä viimeistään **kello 18.00** sähköisen apurahajärjestelmän kautta osoitteessa **sktl.apurahat.net**.

Hakuilmoitus löytyy SKTL:n verkkosivuilta osoitteesta **sktl.fi/kopiosto-hakuilmoitus**. Hakuohjeet löytyvät SKTL:n verkkosivuilta osoitteesta **sktl.fi/kopiosto-hakuohjeet**. Erilaisia apurahoja haetaan erillisillä lomakkeilla apurahajärjestelmässä. Hakemukseen on liitettävä CV. Apurahan käytöstä on **annettava selvitys kuitteineen** vuoden kuluessa apurahan myöntämisestä.

Olethan antanut SKTL:lle jo Kopiosto-valtakirjan? Valtakirjasta löydät lisätietoa täältä:

sktl.fi/kopiosto-valtakirja

Muutoksia Kopiosto-apurahoihin

Vuoden 2026 alusta Kopiosto-apurahoihin tulee muutoksia, joiden tavoitteena on jakaa tukea tasaisemmin. Tästä artikkelista löydät tiivistetysti keskeiset uudistukset ja käytännön vinkit onnistuneen hakemuksen tekemiseen.

Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto jakaa käännös- ja tulkkausalaa ammattilaisille Kopiosto-apurahoja, jotka rahoitetaan tekijänoikeusjärjestö Kopioston SKTL:lle kopiointista tilittämällä tekijänoikeuskorvauksilla. Hakemukset käsittelee Kopiosto-työryhmä, ja apurahojen myöntämisestä päättää SKTL:n hallitus työryhmän esityksen pohjalta. Työryhmässä ovat tällä hetkellä edustettuina asiatekstinkääntäjät, kirjallisuuden kääntäjät ja tulkit ja sen muodostavat **Tuula Kojo, Kirsi Lammi, Sirkka-Liisa Sjöblom** ja **Mili Viita**.

Muutokset vuoden 2026 alusta

Apurahoja on viime vuosina haettu runsaasti, joten jaettavaa rahaa on ollut haettua vähemmän ja myönnettyjä summia on jouduttu leikkaamaan. Hakuehtoja muutetaan vuoden 2026 alusta siten, että apurahat palvelisivat niiden saajia paremmin. Henkilökohtaista kohdeapurahaa voi jatkossakin saada enintään 2 000 euroa vuodessa, minkä lisäksi hakija voi saada enintään 2 000 euroa konferenssi- ja koulutusapurahaa samana vuonna.

Suurin muutos on, että kolmen kalenterivuoden aikana hakija voi saada henkilökohtaisia apurahoja yhteensä enintään 4 000 euroa. Summa alkaa kertyä vuoden 2026 ensimmäisestä hausta lähtien. Muutoksella pyritään siihen, että jaettavat apurahat jakautuisivat tasaisemmin useammille hakijoille. Pienin myönnettävä summa on 250 euroa.

Uutena asiana hakemuksessa kysytään, oletko valmis ottamaan vastaan apurahan, joka on hakemaasi summaa pienempi (rasti ruutuun: kyllä/ei). Mikäli kieltäydyt pienemmästä summasta, sinulle ei voida myöntää uutta apurahaa apurahapäätöstä seuraavien 12 kuukauden aikana.

Kuten tähänkin asti, apurahojen myöntäminen on harkinnanvaraista eikä kielteisiä päätöksiä perustella hakijoille.

Ohjeita apurahojen hakemiseen

Apurahoja haetaan apurahajärjestelmän kautta hakuaikana. Vuonna 2026 hakuajat ovat tammi-, touko- ja syyskuun kaksi ensimmäistä viikkoa. Jos tarvitset hakemiseen neuvoja hakuaikana, voit olla yhteydessä liittoon apurahajärjestelmän viestitoiminnon kautta.

Kirjoita hakemukseen työ- tai hankesuunnitelma ja selkeät perustelut sekä eritelty kustannusarvio ja liitä mukaan ansioluettelo (CV) sekä selvitys käännös- ja tulkkusalaa töistäsi hakupäivästä kolme vuotta taaksepäin. Älä ilmoita kolme vuotta vanhempia töitä. Erittele työerittelyssä huolellisesti sekä tekijänoikeuden alaiset että muut alan työsi, myös tulkkaukset. Älä merkitse työerittelyyn salassa pidettäviä tietoja, asiakkaiden nimiä tai muita vastaavia. Erittelystä tulee käydä selvästi ilmi hakuajankohtaa edeltävien kolmen vuoden aikana tehtyjen töiden tarkka määrä, esimerkiksi seuraavasti:

- **kirjallisuuden kääntäjät:** Carlos Kirjailija: Alavilla mailla hallan vaara. Romaani. 500 sivua. Tähkä-Kustannus 2025.
- **asiatekstien kääntäjät:** rahoitusalan yrityksen verkkotekstejä en-fi, 90 000 sanaa
- **av-kääntäjät:** ohjelman nimi, (julkaisukanava, jos tiedossa), kesto ohjelmaminuutteina tai repliikkimäärä
- **tulkit:** konferenssitulkkaukset konferensseissa 10 päivää, yhtiökokouksissa 20 päivää, tarkastusvierailuilla 15 päivää / oikeustulkkaukset 10 päivää/80 tuntia / asiointitulkkaukset terveydenhuollossa 100 tuntia, koulu- ja kasvatusalalla 50 tuntia, maahanmuuttoasioissa 80 tuntia
- **tutkijat ja opettajat:** luettelo tieteellisistä julkaisuista.

Hakuohjeet ja pohjat töiden erittelyyn löytyvät osoitteesta

sktl.fi/liitto/apurahat/kopiosto-apurahat.

Tutustu hakuohjeisiin huolellisesti ennen hakemuksen laatimista.

Älä kerro hakemuksessa tietoja henkilökohtaisesta talous- tai terveystilanteestasi. Jos haet apurahaa opintomatkaan, esitä hakemuksessa konkreettinen suunnitelma, josta käyvät selvästi ilmi matkan suunniteltu ajankohta ja ohjelma sekä perustelut matkalle. Apurahaa ei myönnetä elinkustannuksiin (esim. ateriakulut ja päivärahat), virkistykseen eikä jo maksettuihin kuluihin. Kulujen on synnyttävä hakemuksen lähettämisen jälkeen.

Teksti: Tuula Kojo, Kirsi Lammi, Sirkka-Liisa Sjöblom ja Mili Viita

Kirjoittajat muodostavat Kopiosto-työryhmän.

Kopiosto-apurahat lyhyesti

Henkilökohtainen kohdeapuraha	Henkilökohtainen konferenssi- ja koulutusapuraha	Projektiapuraha
<ul style="list-style-type: none">• Tekijänoikeuden alaista, kopioitavaa materiaalia tuottaville kääntäjille (kirjallisuus, lehdet, julkaistut asiatekstit)• Työvälineet, työergonomian parantaminen, ammattikirjallisuus, opintomatkat, työtilan perustamiskustannukset• Haettava summa 250–2 000 euroa	<ul style="list-style-type: none">• Kaikille kääntäjille, tulkeille, alan opettajille ja tutkijoille• Seminaarit, konferenssit, kurssit ja koulutukset• Haettava summa 250–2 000 euroa	<ul style="list-style-type: none">• Käännös- tai tulkkusalaa yleisesti hyödyttävään kehityshankkeeseen• Hakijan tulee olla tunnettu alan toimija• Edellyttää myös muuta rahoitusta• Esim. kurssin, työpajan tai julkaisun toteuttamiseen

Euroopan valtioiden käännöspalveluiden edustajat tapasivat Helsingissä

Cotsoes (Conference of Translation Services of European States) on Euroopan valtioiden keskushallintojen käännös- ja kielipalveluiden yhteistyöverkosto. Sen tavoitteena on edistää vuoropuhelua ja keskinäistä tiedonvaihtoa verkoston jäsenten kesken. Cotsoesiin kuuluu tällä hetkellä 56 jäsentä 22 maasta. Verkoston työkielet ovat englanti, ranska ja saksa.

Valtioneuvoston kanslia on ollut Cotsoesin jäsen yli 20 vuotta ja hoitanut verkoston kaksivuotista puheenjohtajuutta vuosina 2003–2004 sekä juuri nyt meneillään olevan kaksivuotiskauden 2024–2025.

Cotsoesin yhteydessä toimii neljä työryhmää, joiden aiheina ovat henkilöstöasiat, uudet teknologiat, terminologia sekä verkoston koordinointiin ja viestintään liittyvät asiat. Työryhmien mandaatit sovitaan aina kahden vuoden välein kokoontuvassa Cotsoesin yleiskokouksessa.

Valtioneuvoston kanslian käännös- ja kielitoimiala osallistuu kaikkien työryhmien toimintaan. Koemme, että työryhmätyöskentely on erinomainen tapa saada tietoa muiden vastaavien organisaatioiden hyvistä käytännöistä, keskustella yhteisistä ajankohtaisista asioista sekä jakaa tietoa myös omista toimintatavoistamme.

Valtioneuvoston kanslian käännös- ja kielitoimiala järjesti vuoden 2025 yleiskokouksen syyskuussa Helsingissä. Kokoukseen osallistui 42 henkilöä 13 maasta. Joukossa oli myös tarkkailijoina kokoukseen osallistuneita kieli-asiantuntijoita eduskunnasta, Keskusrikospoliisista, Rajavartiolaitoksesta, Tullista, Tilastokeskuksesta ja Suomen Pankista. Myös Euroopan komission käännöstöimen pääosasto osallistuu Cotsoesin toimintaan ja oli edustettuna kokouksessa.

Tekoälytyöpajalla vauhtiin

Kaksipäiväinen kokous alkoi tekoälyaiheisella työpajalla, jossa kuultiin kaksi alustusta aiheesta. **Beate Kuhl** Saksan puolustusministeriön kielipalveluista puhui otsikolla *Exploring. Testing. Optimizing – AI experiments in language processing*. Toisen esityksen piti **Marie van Dorrestein** Ruotsin ulkoministeriöstä ja hänen esityksensä aiheena oli *Quality – often overlooked when using automated translation and language technologies in public administration*.

Alustukset kirvoittivat vilkasta keskustelua, ja oli mielenkiintoista huomata, että vaikka verkoston jäsenet

hyödyntävät tekoälyä varsin eri laajuudessa, sitä koskevat mahdollisuudet ja haasteet ovat kuitenkin varsin yhdensuuntaisia. Keskustelun yhteydessä huomattiin myös, että eri puolilla Eurooppaa on hyvin erilaista ja eritasoista osaamista ja resursseja tekoälyratkaisujen suunnitteluun ja hyödyntämiseen.

Inspiraatiota osaamisen kehittämiseen

Itse yleiskokouksessa kuulumme työryhmien raportit heidän kaksivuotisen työnsä tuloksista.

Henkilöstöasioiden työryhmä (HRWG) oli koonnut kyselyn avulla tietoa käännös- ja kieli-alan koulutuksista, konferensseista ja tapahtumista. Työryhmä oli listannut innovatiivisia tapoja kehittää kieli-alan osaamista myös ilman ulkopuolista palveluntarjoajaa. Tämä listaus, jonka englanninkielinen nimikin – *pool of inspiration* – herätti kovasti mielenkiintoa, tulee tarjolle ja Cotsoesin jäsenistön täydennettäväksi yhteisille verkkosivuille.

HRWG-ryhmän mukaan kysely ja sen pohjalta käydyt keskustelut osoittavat kiireellisen tarpeen tekoälyn ja konekääntämisen hyödyntämiseen liittyvälle koulutukselle. Tämä teema määrittää HRWG:n uutta mandaattia kaudella 2026–2027, sillä työryhmä aikoo tarkastella tekoälyn vaikutuksia sekä pohtia strategioita ammattikäytäntäjien roolin vahvistamiseksi.

Tekoäly ja tietoturva teknologisen kehityksen keskiössä

Uusien teknologioiden työryhmän (NTWG) raportti korostaa tekoälyn, koneoppimisen ja uusien digitaalisten ympäristöjen nopeaa kehitystä. Ihmisen ja tekoälyn yhteistyötä tarvitaan erityisesti laadun, kulttuurisidonnaisten seikkojen sekä eettisten näkemysten huomioimisessa.

Työryhmä toteaa myös, että tietoturva ja yksityisyyden suoja koskevat asiat ovat nousseet kriittisiksi huolenaiheiksi, erityisesti suurten kielimallien (LLM) käsitellessä arkaluontoista sisältöä.

© Kuva: Juha Tupasela

Seuraavalla kaksivuotiskaudella NTWG-ryhmä keskittyy entistä enemmän käytännön neuvontaan, yhteistyöhön terminologiaryhmän kanssa ja koostaa tietoa uusien teknologioiden hyödyntämisestä jäsenpalveluissa.

Terminologit tasa-arvoisen kielen äärellä

Terminologiatyöryhmä (TWG) oli pohtinut ja kuvannut erilaisin terminologisilla resurssein toimivien käännöspalvelujen termityön työskentelytapoja ja parhaita käytäntöjä ja paneutunut terminologisiin erityisalueisiin, esimerkiksi sukupuolineutraaliin ja tasa-arvoiseen kieleen. TWG-ryhmässä oli käyty keskustelua myös tekoälyn hyödyntämisestä termityössä ja luotu näkemystä siitä, miten tässä voi päästä alkuun ja miten jakaa kokemuksia käännöspalvelujen kesken. Seuraavalla kaksivuotiskaudella TWG-ryhmä aikoo muun muassa toteuttaa kyselyn kansallisesta termistön standardoinnista.

Jäsenyyskriteerin täsmentäminen onnistui

Cotsoesin sääntöjen mukaan vain keskushallinnon käännös- ja kielipalvelut voivat olla verkoston jäseniä. Eri maat kuitenkin luokittelevat varsin erilaisia organisaatioita osaksi keskushallintoa, joten kaikenkattavan yleiseurooppalaisen määritelmän luominen on ollut hankalaa. Yleiskokous hyväksyi koordinaatio- ja viestintätyöryhmän (CCWG) ehdotuksen, jonka mukaan ”keskushallinnon käännös- ja kielipalveluksi” katsotaan palvelu, joka omassa maassaan lukeutuu keskushallinnon toimijaksi.

CCWG-ryhmä oli myös toteuttanut kyselyn selvittääkseen, millaisista asioista toivotaan Cotsoes-tasoisista viestintää ja tiedonvaihtoa. Tämänkin kyselyn tuloksissa korostuivat tekoälyä koskevat asiat, mutta myös ”perinteisemmät” asiat, kuten laadunvarmistuksen mallit, työssäoppimisen kehittäminen sekä sukupuolineutraaliin kieleen liittyvät ratkaisut. CCWG-ryhmä jatkaa keväällä aloittamiensa vapaamuotoisten

verkkotapaamisten järjestämistä esiin nostetuista aiheista, jotta jäsenet saavat myös kokousten välillä tietoa käytännön kokemuksista ja ratkaisuista eri puolilta Eurooppaa.

Kääntämisen ja tulkkauksen tietopankki

Euroopan komission käännöstoimen pääosasto on koonnut verkkosivun, joka tarjoaa kattavasti tietoa kääntämiseen ja tulkkaamiseen liittyen). **Inkaliisa Vihonen-Peurasen** esittelyn jälkeen yleiskokous päätti, että Cotsoes liittyy sivuston partneriksi.

Yhteisöllisyyttä, oivalluksia ja uusia suuntia

Helsingissä järjestetty Cotsoesin yleiskokous oli paitsi asiapitoinen myös tunnelmaltaan lämmin ja innostava. Tekoälytyöpaja ja työryhmien raportit herättivät vilkasta keskustelua myös kokouksen tauoilla. Tämä osoitti, että eri maiden keskushallintojen kielipalveluja yhdistävät samat haasteet.

Toivommeikin, että tapaamisen osallistujat saivat mukaansa uusia ajatuksia, käytännön vinkkejä ja vahvistusta sille, että yhteistyö ja tiedon jakaminen ovat avainasemassa alan kehittämisessä. Itse koemme, että kokous tarjosi arvokkaan tilaisuuden vertaisoppimiseen, jonka pohjalta on hyvä jatkaa työtä ja suunnata katsetta myös tulevaan. Valtioneuvoston kanslian käännös- ja kielipalveluiden kausi Cotsoesin puheenjohtajana päättyy kuluvan vuoden lopussa, ja puheenjohtajuus siirtyy seuraavaksi kahdeksi vuodeksi Yhdistyneen kuningaskunnan ulkoministeriön käännöspalvelulle.

Cotsoesin verkkosivu: cotsoes.org

Teksti: Taru Virtanen

Kirjoittaja toimii vieraiden kielten yksikön päällikkönä valtioneuvoston kanslian käännös- ja kielitoimialalla.

Syväsukellus tuhannen vuoden takaiseen hovielämään

Kai Niemisen 25 vuoden suurtyö tuli päätökseensä keväällä 2025, kun usein maailman ensimmäiseksi romaaniksikin kutsuttu *Genjin tarina* ilmestyi ensi kertaa kokonaisuudessaan suomeksi Otavan kustantamana.

© Pentti Niisonen / Tammi

Murasaki Shikibun 900-luvulla Japanissa kirjoittamassa *Genjin tarinassa* seurataan ensin Genjinimisen prinssin ja myöhemmin tämän jälkeläisten edesottamuksia keisarin hovissa. Shikibu oli Japanin tuolloisessa pääkaupungissa Heiankyoossa asunut hovineito. Vanhalla japanilla kirjoitettu tuhatsivuinen teos sisältää kymme-

nittäin runoja ja runoviittauksia, minkä lisäksi se vilisee yksityiskohtia vanhasta hovielämästä ja tapakulttuurista.

Pitkän linjan runoilija-suomentaja **Kai Nieminen** on varustanut suomennoksen taustoittavalla esseellä ja lukuisilla viitteillä, joiden ansiosta nykylukijalla on mahdollisuus saada jonkinlainen käsitys siitä, miten teoksen alkuperäinen yleisö on sen ymmärtänyt. Kirjan saattaminen kokonaisuudessaan suomenkielisten lukijoiden käsiin on laajaa asiantuntemusta vaativa kulttuuriteko, joka noteerattiin myös Japanin valtion myöntämällä Nousevan auringon kunniamerkillä.

Miten Nieminen kiinnostui aikanaan Japanista, ja päättykö hän suomentajaksi isänsä jalanjäljissä?

”No sillä tavalla, että huomasin varhain, että kääntäminen on ihan tavallinen ammatti, voisi sanoa käsityöläisammatti. Perin sen ehkä samaan tyyliin kuin käsityöläisten lapsista tuli ennen saman alan käsityöläisiä. Ei se ollut erityinen valinta, vaan aloin vain suomentaa siten kuin aloin kirjoittaa runojakin: aloin vain kirjoittaa. Kasvoin siihen, että niin runojen kirjoittaminen kuin suomentaminenkin ovat tapoja ottaa selvää maailmasta.”

”Lukiolaisena pyysin isältä kiinan kielen oppitunteja kiinnostuttuani Kiinan filosofiasta. Isä sanoi, että tuossa on ne kirjat, joista hän on opiskellut, lue siitä. Hän suositteli minulle kuitenkin japania, koska hänelle olisi omassa työssään kiinan suomentajana ollut paljon hyötyä japanin taidosta. Kulttuurivallankumouksen aikana ja sen jälkeen Kiinasta ei saanut enää klassista kiinalaista kirjallisuutta, joka oli julistettu porvarilliseksi hapatukseksi. Japanista kiinankielisiä klassikoita kuitenkin sai japanilaisilla kommenteilla ja käännöksillä varustettuna. Isä hankki niitä, mutta harmitteli, että kirjoista jäi puolet hyödyntämättä, kun hän ei osannut lukea japaninkielisiä kommentaareja. Sanoin, etten minä sitä japania viitsi, se on sellaista... kirsikankukkuja ja geishoja! Lukemissani kirjoissa oli kuitenkin paljon viittauksia japanilaiseen zen-filosofiaan ja runouteen, ja aloin pikkuhiljaa kiinnostua niistä.”

”Japania ei voinut oppia lukemaan eikä kirjoittamaan yliopistolla, missä tarjolla oli vain japanin puhekielen studia generalia -luentosarja, joten aloin ottaa yksityistunteja keran viikossa suomenkielentaitoiselta japanilaiselta. Silloin aloin myös suomentaa noin 700 vuotta vanhaa mieltelmäteosta, *Joutilaan mietteitä*. Se oli ystäväni ja kollegani **Veikko Polameren** ehdotus ja varsinainen hyppy syvään päähän, vanhaan kieleen. Opiskelin alkuun tunneilla kielioppia ja suomensin viikon mittaan kotona sivun *Joutilaan mietteitä*, joka käytiin sitten seuraavalla tunnilla läpi.”

”Isä pyysi minua joskus etsimään japaninkielisiä selityksiä ja kääntämään suomeksi kiinalaisten tekstien japaninnoksia. Muuten meillä ei ollut tarvetta keskustella kääntämisestä – luimme toistemme tekstit sitten, kun ne oli julkaistu. Sama koski runojakin.”

”Ensimmäinen julkaistu suomennokseni oli kokoelma **Yasushi Inouen** novelleja. Otava kysyi, haluaisinko kääntää ne englannin kielestä. En kuitenkaan ollut tyytyväinen englanninnoksiin ja sanoin, että haluan kääntää novellit suoraan japanista. Kun sitten kaksi vuotta myöhemmin sain *Joutilaan mietteitä* -prosessini valmiiksi, tarjosin käsikirjoitusta runojani kustantaneelle Tammelle, ja **Matti**

Suurpää otti sen kustannusohjelmaan. Sitten Otavalta pyydettiin, että suomentaisin runoja *Genjin tarinan* ensimmäiseen osaan. Teosta suomentanut **Martti Turunen** oli sanonut, että hän ei halua niitä runoja kääntää, etsikää siihen joku muu. Pyysivät sitten minua.”

Japanin keisarin hovissa 900-luvulla runoilla oli tärkeä merkitys ihmisten keskinäisessä yhteydenpidossa, ja aluusioiden avulla muutamaan sanaan saatiin kerrostettua paljon merkityksiä. Miten tämän pystyy välittämään suomalaiselle lukijalle?

”Alaviitteissä olen selittänyt runojen viittauksia siinä määrin kuin niitä on tarinan kannalta tarpeen ymmärtää. Otavalla ei oltu siitä riemuissaan – eivät he näin paljon tilanneet’. Jotkut kääntäjät ovat laatineet *Genjistä* selittäviä käännöksiä omille kielilleen, mutta sehän on vähän kuin ne vanhat kuvitetut klassikot, joissa *Ivanhoe* tai muu romaani on yksinkertaistettu parin *Aku Ankan* paksuiseksi sarjakuvaksi. Siitä ajatuksesta luovuin heti. Käänsin niin kuin tekijä on sen lukijalle tarkoittanut ottaen huomioon, että alkuperäiset lukijat olivat saman hovipiirin naisia, tekijän kaltaisia, ja ymmärsivät häntä puolesta sanasta. Minun piti selityksissä ne puolet sanat sitten nykylukijalle selittää. Siihenhän sitä 25 vuotta sitten hujahdinkin. Kääntäminen on jatkuvaa opiskelua. Yhdenkään teoksen suomennettuaan ei voi sanoa, että on valmis, vaan aina täytyy oppia lisää.”

Japanissa vain tutkijat lukevat alkuperäistä *Genjin tarinaa*. Ainakaan Nieminen ei ole tavannut ”tavallista ihmistä”, joka olisi väittänyt lukeneensa alkuperäisen tekstin.

”Nykykäännöksiksi niitä sanotaan. Esimerkiksi [kirjailija] **Jun’ichiroo Tanizaki** teki kolme käännöstä, ennen kuin oli tyytyväinen. Tanizakista oli silloin tällöin hyötyä. Minulla oli ainakin kaksi alkuperäisen tekstin editiota, joiden alaviitteet olivat välillä huomattavassakin ristiriidassa. Silloin katsoin, miten Tanizaki kohdan on ymmärtänyt, ja jos olin Tanizakinkin kanssa eri mieltä, käänsin siten kuin itse asian käsitin. Useimmiten ristiriitaisetkin kohdat kyllä selvisivät.

© Pertti Nisonen / Tammi

Nykyjapaninnoksia minulla oli apuna ainakin kolme. Sitten oli erikoissanakirjoja, ja 1700-luvulla tehty tutkielma, joka sisälsi alkutekstin ja kovasti selityksiä siihen. Sitten vielä sellaisia kirjoja kuin ’Genjin tarinan maailma’, ’Genjin tarinan naiset’, ’Elämää Heiankyoossa’, ’Genjin tarinan puvut’, värit... pari hyllymetriä kirjoja. Sanakirjoista käytössä oli muun muassa sellainen parikymmenosainen, joka sisältää vanhan japanin kielen ja nykykielen ja kaiken siltä väliltä – vertaapa *Nyky-suomen sanakirjaan* – ja jota täytyy lukea hyvässä valossa, silmälasit päässä ja välillä suurennuslasi kädessä, kun kirjoitusmerkit ovat niin mutkikkaita. Nykyään netistä löytyy myös paljon aineistoa. Tiedonhaku on helpottunut huomattavasti siitä kun urakan aloitin.”

”Varsinkaan vanhemmassa japanissa ei ole kovin paljon pronomineja, vaan objektit ja subjektit ilmaistaan päätteillä. Joskus ei niilläkään. Vähän kuin suomessa ymmärretään kyllä heti, kenen ajatuksesta on kyse, jos joku sanoo: ’On niin surullista, kun syksy taas tulee.’ Yleensä suomessa on kuitenkin jokin subjekti, kun taas japanissa monimutkaisemmissakin lauseissa subjekti voi olla implisiittinen. Japani on sillä lailla virtaavaa kieltä. Lukija tempautuu virtaan mukaan. Suomi on hiukan samanlaista. Japanissa nominatit eivät ole se, mihin kieli pysähtyy, vaan se virtaa niiden ohi, ne noteerataan mutta niihin ei fokusoida.”

”Minusta on ihmeellistä, miten Murasaki Shikibu puhuttelee tuhannen vuoden takaa ihmisiä joka puolella maailmaa, miten moderni *Genjin tarina* on. Puitteet ovat ajallisesti ja maantieteellisesti aivan toiset, mutta ihmiset ajattelivat tuhat vuotta sitten samalla tavalla kuin nykyään.”

”Työ ei ole tuntunut taakalta. Turhauttavalta silloin, kun on jäänyt johonkin jumiin, mutta nautittavalta taas, kun siitä jumista on päästy. Kun sanoit, että on etuoikeus lukea ’tällaista perehtyneisyyttä’ vaativaa suomennosta, niin kyllä minustakin on ollut etuoikeus ja ilo jakaa näitä kieltämättä kovalla vaivalla hankkimiani tietoja. Koko prosessi on ollut nautittavaa työtä.”

Nieminen sanoo, ettei suomennostyön aikana ole pystynyt juurikaan paneutumaan muuhun vaativaan kaunokirjallisuuteen, vaan on lepuuttanut aivojaan lähinnä dekkareiden parissa. ”Viidentoista viime vuoden aikana yöpöydälle on kertynyt luettavaa. Ja on sitä tuossa työpöydälläkin. Ja hyllyssä ja vintissä.” Eli nyt kelpaa herkutella? ”Kyllä! Paitsi että on minulla taas yksi käännöstöy vireillä. En malta olla kääntämättä.”

Teksti: Aura Elometsä

Kirjoittaja on varsinaissuomalainen suomentaja ja toisen polven japanofiili.

Juhani Salokantelen tie Viron kulttuurin sanansaattajaksi

Juhani Salokannel on ollut suomalaisen estofilian ja virolaisen kirjallisuuden suomentamisen keskeisiä hahmoja jo vuosikymmeniä. Hän kertoo seuraavassa Kääntäjä-lehdelle, kuinka sattuma, uteliaisuus ja rajanylityksiä vaatinut kulttuurinen into veivät hänet kustannustoimittajan työpöydän takaa virolaisen kirjallisuuden suomentajaksi – ja miten työssä tärkein ”kieli” on lopulta äidinkielen ohella kaunokirjallisuus.

Pienestä kielestä suuriin yhteyksiin

Kaunokirjallisuuden kääntäjien kahdesta pääryhmästä minä kuulun siihen kakkoseen. Ykkösryhmässä suomenetaan suurista, hyvin tunnetuista kielistä, kakkosessa pienistä ja vähän tunnetuista. Mitä vaadittaisiin esimerkiksi Ylä-Voltan kirjallisuuden kääntäjältä? Koska sitä eikä koko tätä pientä afrikkalaista maata meillä juuri tunneta, hänen olisi oltava myös opas, opettaja, sisäänheittäjä, manageri ja mainosmies.

Vuonna 1984 Ylä-Voltan nimi muutettiin Burkina Fasoksi, se oli itsenäistynyt Ranskan siirtomaan asemasta vuonna 1960. Minun Vironi oli siirtomaana vielä kauan tämän jälkeen, se sai menettämänsä valtiollisen itsenäisyyden takaisin vasta vuonna 1991. Kai meillä läheinen naapurimaa tunnettiin sentään paremmin kuin Burkina Faso?

Eipä juuri vodkaturismia enempää, sanon minä ajasta, jolloin harrastukseni aloitin. Viro oli suljettu, kartoilta pois pyyhkäisty maa, sitä ei ollut olemassa kansainvälisissä yhteyksissä. Jos sen kulttuuria halusi täällä ryhtyä esittelemään, tarvittiin kaikki nuo otteet ja taidot oppaasta mainosmieheen.

Ja vielä: suomalaisten Viro-suhteissa toteutui juuri alkaessani suuri sukupolvikatkos, kun sotia edeltävä, maan ensimmäisen itsenäisyyden aikainen suomalaisten estofilien piiri alkoi

Kirjailija ja kääntäjä vakavassa keskustelussa kansalliskirjailija A. H. Tammsaaren toisessa kotimuseossa, hänen synnyinkodissaan Albussa Pohjois-Virossa. Kääntäjä on Iihaa, kirjailija vahaa. Kuva: Tuglas-seuran arkisto

joukostamme poistua. Yhteydenpidon, kiinnostuksen, lanka oli katkeamassa.

Se ei katkennut, ja siitä olen minä itse elävä esimerkki. Isäni oli koulumies, hän tutustui 1920–1930-luvuilla kollegoihinsa Virossa ja esitteli naapurimaan koulujärjestelmää lehdistössämme. Sotien jälkeen tilanne oli toinen. Yhteydenpito jäi muutamaa kirjeisiin, nekin enimmäkseen Tukholmasta emigranttavirolaisilta tulleita ja sinne vastattuja, mutta tunneside tietysti säilyi. Kun kesällä 1969 Tallinnassa pidettiin suuret laulujuhlat, kuuntelimme isän kanssa selostusta matkaradiosta kesähuvilallamme Hattulassa. Marraskuussa isä kuoli.

Seuraavana kesänä 1970 minä olin opiskelujeni välissä kesätoimittajana Yleisradion kirjallisuusohjelmissa. Tallinnassa järjestettiin silloin kansainvälinen fennougristikongressi. Minut lähetettiin sitä selostamaan, ja tein haastatteluja kielentutkijoista ja kirjailijoista. Tutustuin kirjailija **Jaan Kaplinskiin** ja moniin muihin, sain elinikäisiä ystäviä.

Pakkohan oli silloin ryhtyä suomentamaan tekstejä, ja niin alkoi minun tarinani tällä alalla. Katkolla olleiden yhteyksien nuoria elvyttäjiä, hyviä ja kielitaitoisia virolaisen kirjallisuuden kääntäjiä ja esittelijöitä ilmaantui muitakin, ennen minua **Eva Lille** ja pian minun jälkeeni **Jouko Vanhanen, Hannu Oittinen** ja **Kaisu Lahikainen**. Viron saatua jälleen itsenäisyytensä takaisin tuli seuraavaa polvea jo lukuisia.

Kustantamosta kääntäjäksi

Aloittaessani kääntäjänä olin oikeastaan vähän nolossa tilanteessa. Olin ollut byrokraatti, pieni vallankäyttävä kustantamossa, hyväksynyt ja hylännyt käsikirjoituksia, valinnut myös käännöskirjoja. Gummerukselle olin tuonut kustannusohjelmaan **Lennart Meren** ja muita virolaisia sekä päättänyt näiden suomentajavalinnoista.

Miten minulla oli otsaa siltä paikalta tunkeutua aloittelevana kääntäjänä kokeneempien seuraan? **Oili Suomisen** loistaviin **Siegfried Lenz** -käännöksiin olin kirjoittanut vain takakansitekstejä, tuskinpa olin kiireisessä kustantamotyössä osannut kysellä Oililta mitään suomentamisen teoriasta ja käytännöstä. Mutta jos olisin näyttänyt hänelle tekstiäni, olisin saanut varmasti erinomaista oppia.

Miten niin, eihän Oili osaa viroa? Sepä ei olisi haitannut, siitä sain paljon myöhemmin vakuuttavan näytön. Suomen Viron-instituutin johtajana Tallinnassa järjestin opiskelijoille suomennoskilpailun, ja tuomariksi kutsuin **Juhani Lindholmin**. Muistan vielä, miten tarkkoja havaintoja ja hyviä perusteluja hän esitti näytteistä – osamatta lähtökieltä.

Ratkaisevaa tässä työssä ei olekaan siis se, miten hyvin on hallussa ”saksa”, ”englanti” tai ”viro”, hallittava on oman äidinkielen lisäksi kieli nimeltä ”kaunokirjallisuus”.

Tämä vie nyt ajatukseni kääntäjän ammattiin aikovien edellytyksiin, ja mieleen tulee eräs ero entisten aikojen ja nykyisten välillä. Ennen oli suomentajilla tuo ”kaunokirjallisuuden” kielitaito usein jo valmiina käytössä, koska he olivat itse kirjailijoita. Nyt kun taiteen apurahoitus tarjoaa tukeaan, ovat kirjailijan ja suomentajan ammatit eriytyneet.

Ammatillinen erikoistuminen on aina kypsän yhteiskunnan merkki, ja tiedän toki, että ammattikäntäjä ei istu vain kammiossaan nettisanakirjojensa – ja herran jestas, miten se tekoöly tulee vaikuttamaan? – ääressä ja käy korkeintaan SKTL:n kokouksissa kollegoita tapaamassa. Se, jota tämä ala kutsuu puoleensa, on herkkävaistoinen humanisti ja yleisintellektuelli, kiinnostunut myös musiikista, kuvataiteista, historiasta... Se onkin muuten tärkeä ala!

Silti päädyn suosittamaan ammattiin aikoville näköaloja avartavien taideharrastusten lisäksi myös tahdonvoimaa karaisevia kokemuksia kustantamoista, lehdistöstä, mediasta yleensä, joissa kaikissa kannattaa istua myös siellä pöydän toisella puolella, ei tarjoamassa omia ideoita vaan valitsemassa muiden ehdotuksista.

Kokemukset kustantamoista ovat varmasti olleet minulle suureksi avuksi silloin, kun olen kohdannut virolaisia kirjailijoita heidän suomentajanaan. Gummeruksella opin tulemaan toimeen niin **Mauri Sariolan** kuin **Matti Pulkisenkin** kanssa, ja Weilin+Göösillä työtovereita riitti **Leo Kalervosta Rosa Liksomiin**.

Mutta kyllä vähän jännitti, kun menin ensi kertaa tapaamaan **Jaan Krossia** hänen tulevana suomentajanaan; WSOY oli tarjonnut minulle *Keisarin bullun* kääntämistä, ja yhden kirjan kokemuksella olin ottanut vaativan tehtävän vastaan. Tunsin Krossin entuudestaan, mutta olipa vanhan herran katse terävä ja arvioiva tällä kertaa. Äkkiä hän käänsi keskustelun saksaksi, ja kun kohta sitten seurasi ranska, minun oli tunnustettava, että **Martta Tynnin** alkeiskurssi yliopistolla oli jäänyt kesken. Kross ei puolestaan osannut suullisesti suomea, ja oli seuraavien vuosien aikana kiintoisaa nähdä, miten sanataituri otti kieleemme nopeasti haltuun meikäläisen menestyksen myötä.

Jaan Kross ehti tehdä laajan kaunokirjallisen tuotantonsa rinnalla merkittävän kääntäjänuran. Hän käänsi kuudesta kielestä, ranskasta, saksasta, englannista, ruotsista, suomesta ja venäjämästä. Hän piti kunnia-asiana välittää omalle kansalleen maailman kulttuuriperintöä. Lennart Meren isän, **Georg Meren**, **Shakespeare**-käännösten jatkoksi Kross käänsi mm. *Macbethin* ja *Othellon*. Kääntäjän

Salokannel hänelle mieluisassa paikassa, kirjailija A. H. Tammsaaren kotimuseossa Tallinnassa. Kadriorgissa, lähellä Kumu-aidemuseota sijaitseva talo tarjoaa kävijälleen tuntuman paitsi klassikon elämänpiiriin myös koko Viron ensimmäisen itsenäisyyden kauden ilmapiiriin. Salokannel on suomentanut eniten juuri Tammsaarea – viisisäisen Totuus ja oikeus -pentalogian sekä kaksi muuta romaania, ja tänä syksynä ilmestyy kolmas, kirjailijan viimeiseksi jäänyt teos Homanperän uusi Paholainen.

laaja-alaisuudesta kertovat **Lewis Carrollin** *Liisa ihme-
maassa* (viroksi *Alice Imedemaal*), **Bertolt Brechtin** *Kolmen
pennin ooppera* (viroksi *Kolmekrossiooper*) ja **Edmond Ros-
tandin** *Cyrano de Bergerac*. Runoutta Kross käänsi myös
paljon, kokonaisia valikoimia mm. **Paul Eluardilta**, **Elmer
Diktoniukselta** ja **Kornei Tšukovskilta**, antologioihin
vielä paljon lukuisammilta, **Heinrich Heinesta** ja **Sergei
Jeseninistä** **Arvo Turtiaiseen**.

Jaan Krossin puoliso, runoilija ja lastenkirjailija **Ellen Niit**,
keskittyi kääntäjänä erityisesti unkarilaiseen kirjallisuus-
teen. Voi arvata, että Krossien kodissa käännösongelmat
olivat usein toistuva keskustelunaihe. Myös minä sain
kuulla paljon Jaanin ajatuksia kielestä ja kääntämisestä,
kun haastattelin häntä kirjoittamaani Krossin elämäker-
tateosta varten kuutisenkymmentä tuntia. Tallenteet ovat
nyt Viron kirjallisuusmuseossa.

Kääntäjä tullin hampaissa

Kääntäessänä *Keisarin hullua* kävin tapaamassa kirjailijaa
mukanani alkuteos ja muistiinpanovälineet. Yhteistyö
sujui hyvin, mutta virolainen vieraanvaraisuus aiheutti
paluumatkalla jännittävän tilanteen.

Eräältä ystäväperheeltä olin saanut syksyn tullen ko-
tiin vietäväksi runsaasti heidän upean puutarhansa anti-
mia. Kun sitten satamassa annoin laukkuni tullimiehen

tarkastettavaksi, hän alkoi nostella esiin läpimärkää tavaraa.
Ison marjamehupullon korkki oli päässyt aukeamaan.

Vihdoin nousivat esille myös alkuteos ja muistikirjani,
molemmat mehua valuen. Tullimies kiskoi romaanin
toisiinsa liimautuneita lehtiä erilleen ja huomasi niissä
erilaisia merkintöjä. Kun hän sai muistikirjani avatuksi,
hän näki siellä piirroksia rakennusten ja karttojen yksi-
tyiskohdista, nuolia sinne tänne, kummallisia lyhennyksiä.
Siitä paikasta tuli lähtö takahuoneeseen.

Siellä oli päällikkö ja pari muutakin, tunnelma kiristyi,
kuulustelu alkoi. En minä uskonut, että tästä lähdeittäi-
siin ihan sinne saakka, missä Jaan Kross oli ollut – Sipe-
riaan – mutta aika ikävältä tuntui. Vihdoin helpotti, kun
huomasin päällikön vilkaisevan huomaamatta aina välillä
rannekelloaan. *Georg Otsin* lähtöaikaa tuli tarkata, ajateltiin
siis, että eiköhän tämä varoitus riitä.

Ruskeaksi käynyt ja kovin ryppyinen romaani muistutti
kuivuttuaan lähinnä Qumranin kääreiden papyruspalasia,
mutta sain sentään työni loppuun. Nyt kirja on turvassa
maaseutukotimme yläkerran Estica-osastossa.

Haastattelu: Maarit Laitinen

Haastattelijana on SKTL:n viestintäasiiantuntija.

Uudistus: auktorisoitu kääntäjä liittää jatkossa lähdeasiakirjan aina käännökseen

Julkiselle notaarille tulee usein kysymyksiä auktorisoidun kääntäjän laatiman käännökseen laillistamisesta. Asiakirjan ja käännökseen todistuttaminen julkisella notaarilla tai niiden laillistaminen on usein välttämätöntä, jotta asiakas voi käyttää asiakirjoja ulkomailla ja saada asiansa siellä hoidetuksi. Julkisella notaarilla oikeaksi todistettavien laillistettavien asiakirjojen, joihin liitetään apostille-todistus tai erillisleima, tulee olla alkuperäisiä.

Asiakirjoja käsitellessään julkinen notaari joutuu arvioimaan sitä, mistä asiakirja koostuu. Käännösasiakirja koostuu lähdeasiakirjasta ja käännöksestä. Kun julkinen notaari todistaa käännökseen antajan – eli auktorisoidun kääntäjän – aseman tai kompetenssin toimia auktorisoituna kääntäjänä oikeaksi, tarvittava alkuperäinen asiakirja koostuu sekä auktorisoidun kääntäjän laatimasta käännöksestä että kääntäjän siihen kiinteästi liittämästä lähdeasiakirjasta. Apostille-todistus tai muu kompetenssitodistus toimii osoituksena kääntäjän toimivallasta, ja siksi myös sillä on merkitystä, missä kieliparissa käännos on tehty. Julkisen notaarin on todistusta antaessaan voitava todeta se, että kääntäjällä on auktorisointi juuri kyseiseen kielipariin.

DVV:n uusi linjaus:

Lähdeasiakirja on aina liitettävä käännökseen

Kääntäjän tulee liittää käännos ja lähdeasiakirja toisiinsa todisteellisesti siten, että asiakirjojen yhteys on selkeästi havaittavissa. Tähän suositellaan käytettäväksi viuhkaliitääntä. Vain kääntäjä voi tehdä liitoksen, ei esimerkiksi julkinen

notaari tai asiakas itse. Asiakkaalle on syytä korostaa myös sitä, että hänenkään ei tule irrottaa asiakirjoja toisistaan.

Nykyisen, Digi- ja väestötietovirasto DVV:n uuden linjauksen mukaisesti julkinen notaari ei enää todista käännöksiä, jos lähdeasiakirjaa ei ole todisteellisesti liitetty käännökseen. Merkitystä ei tässä julkisen notaarin kannalta ole sillä, onko lähdeasiakirja tässä tapauksessa tavallinen kopio, oikeaksi todistettu kopio vai alkuperäinen asiakirja. Asiakkaan tulee itse selvittää vastaanottajalta (myös ulkomailla), tarvitseeko alkuperäinen asiakirja laillistaa vai ei, ja liitetäänkö käännosasiakirjaan alkuperäinen asiakirja vai kopio siitä. Pelkkään käännökseen ilman siihen liitettyä lähdeasiakirjaa ei julkiselta notaarilta voi saada enää apostillea tai muuta todistusta. Siksi käännökseen on aina liitettävä mukaan lähdeasiakirja.

Teksti: Toni Ruotsalainen

Kirjoittaja toimii julkisena notaarina Digi- ja väestötietovirastossa (DVV) ja on auktorisoitujen kääntäjien tutkintolautakunnan jäsen.

Digi- ja väestötietoviraston Helsingin toimipaikka osoitteessa Lintulahdenkuja 2, Helsinki.

© Digi- ja väestötietovirasto

Repla-palkittu Leena Vallisaari loi Suomeen kokonaan uuden av-kääntämisen erikoisalan

Kun Suomen kansallisooppera 80-luvun lopussa kysyi **Leena Vallisaarta** tekemään Suomen ensimmäisiä oopperatekstityksiä, kukaan ei oikein tiennyt, mihin oltiin ryhtymässä. Omistautuneisuudellaan ja paneutuneisuudellaan Vallisaari loi perustan, jonka varassa oopperatekstittäminen seisoo vielä nykypäivänäkin. Tienraivaamisesta hänet palkittiin av-kääntäjien vuoden 2025 Repla-palkinnolla.

Oopperat esitettiin Suomessa 80-luvun lopulle asti alkukielestä riippumatta valtaosin suomeksi laulettuina. Oopperan kääntäminen tarkoitti siis joko laulettavan käännöksen kirjoittamista partituuriin laulajia varten tai painetun librettokäännöksen tekemistä yleisön luettavaksi. Vuonna 1987 Kansallisoopperassa esitettiin kuitenkin ensimmäistä kertaa **Verdin** *Rigoletto* suomeksi tekstitettynä niin, että tekstitystä saattoi seurata erilliseltä taululta. Tekstitystä tekemään oli pyydetty **Leena Vallisaari**, jonka kääntämän

Mahagonnyn kaupungin nousun ja tubon (**Kurt Weill**) ohjaaja **Jussi Tapola** oli nähnyt Ylellä.

Vallisaari kokee, että päätyminen oopperakääntäjäksi ja tarkemmin oopperatekstittäjäksi oli suoranaista johdatusta. Hän oli palannut pitkän Saksan-oleskelun jälkeen Suomeen, ja Yleltä löytyneet av-käännöstyöt vuosia jatkuneen kääntäjänurana jatkoksi tuntuivat onnenpotkulta. Pian huomattiinkin, että Vallisaarihan ymmärtää musiikista jotakin. Niinpä hän päätyi kääntämään ulkomaisia musiikkiteoksia. Vallisaaren lapsuudenkodin vahva kiinnostus kirjallisuuteen ja musiikkiin sekä hänen oma mielenkiintonsa teatteriin antoivatkin sopivan pohjan lähteä selvittämään, miten oopperaa kannattaisi Suomessa tekstittää.

Suomi oli ensimmäisten maiden joukossa, joissa oopperaa alettiin tekstittää. Stipendien ansiosta Vallisaari pystyi käymään niissä maissa, joissa työtä oli myös alettu tehdä, ja häntä huvitti huomata, että kaikki olivat tahoillaan päätyneet suunnilleen samanlaisiin periaatteisiin: miten tiivistetään, miten yleisöä ei saa johtaa harhaan ja niin edelleen. Oltiinpa missä päin maailmaa hyvänsä, tekstityksessa tuntui olevan sama näkemys siitä, millainen on hyvä oopperatekstitys. Dubbausmaissa, kuten Saksassa, oopperoiden tekstittäminen aloitettiin vasta paljon myöhemmin. Osasyynä voi olla silläkin, että niissä oli runsaasti oopperaohjelmistoa, joka oli jo valmiiksi yleisön äidinkielellä. Suomessa, toisin kuin useimmissa maissa, sekä käännöstekstityksen laatimisesta että näytösten tekstittämisestä vastaavat useimmiten oopperakääntäjät itse. Elävään esitykseen tekstitystä ei voi ajastaa etukäteen, vaan tekstittäjä on paikalla joka näytöksessä. Työn tämä puoli vaatii kääntäjältä Vallisaaren mukaan vielä yhden kielen, musiikin kielen, hyvää hallintaa.

Vallisari huomauttaa, että Suomessa suuri yleisö suhtautui oopperatekstityksiin mutkattomasti, koska meillä oli ennestään vahva lukutaito sekä televisiossa vahva tekstityksiperinne. Alkuvaiheessa tekstityksen vastustajiakin

Leena Vallisaari

oli jonkin verran, mutta palautekyselyn perusteella jopa 70 prosenttia toivoi tekstityskokeilua jatkettavan.

Vihreän valon vuodet

Kansallisoopperaan hankittu laite oli vaikea käyttää, ja sekä tekstittäjän näytöllä että yleisölle tarkoitettulla taululla teksti näkyi vihreänä mustaa pohjaa vasten. ”Tuntui, kuin olisi hypännyt valtamereen”, Vallisaari muistelee. ”Kaikki tunteet hysteerisestä naurusta hysteeriseen itkuun tuli käytyä läpi.” Näytöltä kasvoille paistanut vihreä hohde sai tekstittäjän näyttämään illasta toiseen merisairaalta.

Tekstityskoneen onneton ohjelma aiheutti sekin kiusallisia tilanteita. Silloin vielä Aleksanterin teatterissa toiminut Kansallisooppera järjesti tekstittäjän työpisteen toisen parven aitioon, joka oli eristetty salista paksuilla sametiverhoilla. Näin ollen tekstittäjä ei nähnyt, oliko taululla ylipäättään mitään tekstiä, saati sitä, minkä siellä olisi pitänyt olla. Tekstitysohjelmassa oli kyllä nuoli, joka osoitti kulloistakin repliikkiä – mutta ei sitä, joka näkyi taululla, vaan seuraavaa. Seurauksena oli väistämättä sekaannuksia, ja kerran oopperan johtaja juoksi aitioon huutamaan: ”Ettekö te osaa italiaa?” Nämä ongelmat vähenivät onneksi tekniikan kehittyessä. Tärkeä tuki ja yhteistyökumppani oopperatekstitysten alkuvaiheessa Vallisaarelle oli Jussi Tapola, joka otti tekstityksen ja sen vaikutuksen yleisön kokonaisu-elämykseen vakavasti myös omassa työssään. ”Ymmärtäkää, että nyt yleisö tietää, mitä tunteita teidän pitäisi tuntea!” Vallisaari kertoo ohjaajan sanoneen laulajille. ”Siihen asti oli ollut aika paljon sellaista pönöttelyoopperaa.”

Tekstittäjä, joka kuuntelee musiikin kieltä

Vuosikymmenten saatossa sekä ooppera että tekstittäminen ovat muuttuneet, mutta mitään tiettyä muutoksen suuntaa Vallisaari ei osaa nimetä. ”Oopperassa on aina ollut ja tulee aina olemaankin kaikenlaisia häröilijöitä, ja ihan mielellään heitä saakin olla.” Tekstittäjän ja ohjaajan yhteys on heikentynyt, eikä enää ole samanlaista molemmille hyödyllistä yhteistyötä kuin tekstittämisen alkuaikoina, jolloin ohjaaja saattoi kysyä kääntäjän näkemystä alkutekstin tulkinnasta oman työskentelynsä tueksi. Tekniikka sen sijaan on kehittynyt niin lavalla kuin tekstittämöissäkin hurjasti.

Hyvä oopperatekstitys ei Vallisaaren mukaan ole koskaan pelkkä tekstikäännös, vaan ennemminkin näyttämökuvan ja musiikin käännös. ”Se on kokonaisvaltaisen teoksen sanallinen muotoilu, jos näin voi sanoa. Usein sanotaan, että niin pieneen tilaan on hankalaa saada mahtumaan niin

paljon tekstiä kuin tilanne edellyttäisi, mutta mielestäni kuluneiden yli 30 vuoden aikana on varsin hyvin todistettu, että kyllä tärkeän viestin sinne saa mahtumaan.” Vallisaari kehuu suomen kieltä erityisen mahtavaksi av-kääntämisen ja tiivistämisen kannalta, koska nyansseja voi lisätä tekstiin vaikka kahdella kirjaimella, kun monissa muissa kielissä sama asia vaatisi kolme sanaa.

Kun Vallisaarelta kysyy, mikä teos hänelle on jäänyt iki-muistoisimpana mieleen, käy selväksi, että jokainen teos on ollut hänelle sydämen asia. ”Kaikissa on ollut omat hetkensä; joskus ne ovat olleet kauhistuttavia, huonoja tai tyyliittömiä, joskus taas mahtavia.” Lempiteoksekseen hän nimeää **Erich Wolfgang Korngoldin** *Kuolleen kaupungin*, jonka ensi-ilta Kansallisoopperassa oli marraskuussa 2010. Se teki vaikutuksen niin yleisöön kuin tekstittäjänsäkin. Vallisaari on itsekin yllätynyt siitä, kuinka paljon pitää modernista musiikista. ”Kun alun perin olin **Beethoven-** ja **Bach-**linjoilla, nyt lempimusiikkini on toisentyypistä. Toisaalta kuuntelemalla myös kouluttaa itseään.”

Vuosien saatossa oopperoissa on sattunut ja tapahtunut kaikenlaista, ja vakava vaaratilanne pysäyttää sitä sivusta seuraavan tekstittäjänsäkin.

Kevyemmistä sattumuksista muistelemme yhdessä tilannetta, kun tekstityksen taululle heijastavaan videotykkiin tuli tekninen vika, ja yleisö jäi pitkäksi aikaa ilman tekstejä. Kun

vika sitten oli lopulta saatu korjatuksi, ensimmäinen repliikki, joka taululle ilmestyi, sattui olemaan ”Antakaa ruokaa”. Monikohan katsomossa mietti, millä työehdoilla tekstittäjä työnsä tekee, jos epätoivo oli saanut hänet jo menemään lakkoon ja vaatimaan leipää henkensä pitimiksi näin suoraan? Huoleen ei kuitenkaan ollut aiheutta, sillä Vallisaari on koko uransa toiminut aktiivisesti sen eteen, että töitä on voinut tehdä kohtuullista korvausta vastaan.

Haastattelun lopuksi puhumme tulevaisuudesta. ”Jos tekninen kehitys jatkuu niin kuin nyt näyttää, minun täytyy käydä laskemassa seppele oopperatekstittämisen hauldalle”, Vallisaari sanoo, sillä hänen mukaansa tekoäly ja kansainväliset toimijat ovat uhka oopperatekstittämellekin. ”Jos kaikki muuttuu virtuaaliseksi etätöksi, menetetään olenaisiin, eli katsojan ja näyttämön side.” Ooppera on Vallisaaren mukaan täynnä eri alojen uskomattoman taitavia ammattilaisia aina puusepistä pukijoihin. ”Oopperassa on hienoja teoksia, hirveän hyviä laulajia ja kapellimestareita – ja hirveän hyviä kääntäjiä.”

Teksti: Laura Vierimaa
Kirjoittaja on oopperakääntäjä.

”Mikä riemu! Mikä sukellus!”

– Kaijamari Sivill käänsi Virginia Woolfin 100-vuotiaan klassikkoteoksen

Virginia Woolfin modernismin merkkiteos *Mrs Dalloway* täyttää sata vuotta, ja juhlan kunniaksi teos ilmestyy täysin uutena suomennoksena nimellä *Rouva Dalloway* (Kustantamo S&S). Suomennoksesta vastaa muun muassa kirjallisuuden valtionpalkinnon saanut kääntäjä **Kaijamari Sivill**. Teoksen jälkisanoissa Sivill päästää lukijat kurkistamaan työprosessiinsa. Millaista oli uppoutua Woolfin rönsyävän runsaana virtaavaan kerrontaan ja millaisia haasteita klassikon kääntämiseen liittyi?

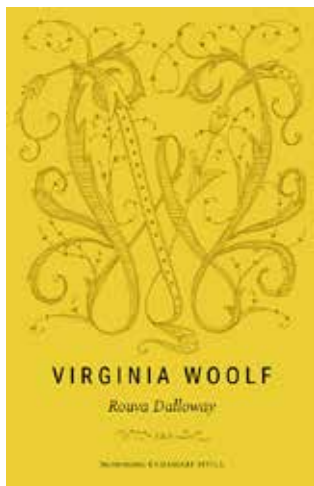
© Eetu Limanki

Sukellus Woolfin maailmaan

Kun Sivill sai tehtäväkseen suomentaa Virginia Woolfin *Rouva Dallowayn*, ensimmäinen tunne oli yhtä aikaa juhlava ja huimaava. Vähän klassikkoon tarttuminen myös pelotti. ”Olihan se jollain lailla juhlallista – että minun haluttiin suomentavan Virginia Woolfia! Mutta ’What a lark! What a plunge!’ Mikä riemu! Mikä sukellus! Heittäydyin pää edellä uppeluksiin Clarissan maailmaan, Virginian kieleen.”

Klassikkoteoksen kääntäminen tuo aina erityistä painetta. ”Klassikon status ja uudelleen kääntäminen mietityttivät. Kun teos on satavuotias klassikko, sitä on luettu, tulkittu, ruodittu loputtomasti. Odotetaanko uudelta käännökseltä jonkinlaista otetta siihen kaikkeen? Aiempaa käännöstä suurempaa tarkkuutta? En ole tutkija, olen suomentaja ja päätin keskittyä lukuelämyksen välittämiseen parhaan taitoni mukaan, niin kuin aina.”

Aiempi suomennos on vuodelta 1956. **Kyllikki Hämäläisen** kääntämästä *Mrs Dallowaysta* on lähes 70 vuoden aikana ehtinyt muodostua monelle rakas ja tärkeä teos. Sivill päätti kuitenkin jättää aiemman suomennoksen lukematta. ”En halunnut tietoisesti tehdä ratkaisuja, jotka uudistaisivat tekstiä enkä myöskään halunnut säilyttää sen piirteitä säilyttämisen vuoksi. Halusin tehdä oman *Dallowayni*.”

Tekstissä on vahvaa elokuvallisuutta: se kulkee, liikkuu, ikään kuin panoroi maisemaa ja tilanteita, sitten yhtäkkiä tarkentuu

henkilöön, syöksähtää tämän pään sisään ja loikkaa pian seuraavaan. En muista, että mikään teksti aiemmin olisi herättänyt juuri tällaista tunnetta.

Tasapainoilua ajatuksenvirran ja puolipisteiden viidakossa

Woolfin kieli on kuuluisaa paitsi runsaudestaan, myös rytmistään. Sivill kuvaa sen kääntämistä jatkuvaksi tasapainoiluksi polveilevien ajatusten ja suomen kielen muottien välillä. ”Useimpien kirjailijoiden kohdalla riittää, että hakee ja sisäistää virkkeen ajatuksen ja kirjoittaa sen sitten suomalaisen kieliopin mukaisessa järjestyksessä idiomaattisella suomella. Woolfia kääntäessä alkoi tuntua, että hän haluaa vaikuttaa vahvasti lukijan ajatuksen kulkuun: välillä hän tahtoo hidastaa, välillä kiihdyttää ja panna ajatukset polveilemaan. Jouduin sovittamaan rönsyviä ja poukkoilevia ajatuksia suomen muottiin niin, että sekä rönsyily että luettavuus säilyvät.”

Taistelen puolipisteiden ja kiilalauseiden ryteikössä ja mietin, että Woolfin teksti tosiaan on soljuvaa, virtaavaa, mutta se ei virtaa pakottomana kyminä vaan poukkoilevana pikku purona, joka hakee uomaansa, polveilee ja poikkeilee kivien – Virginian taballaan asettamien pikku esteiden – lomitse.

Tajunnanvirtamainen teksti asetti erityisen ongelman suomen pronominijärjestelmälle. Tekstissä ollaan milloin kenenkin päässä, mutta teksti on kuitenkin muodoltaan epäsuoraa kerrontaa. Näkökulmahenkilö saattaa vaihtua aivan yhtäkkiä. ”Suomen yksi ’hän’ ei tahdo millään riittää näihin tarpeisiin. Luonteva, suomen kielen mukainen ilmaisu löytyy kyllä kärsivällisesti hakemalla, lauserakenteita ja viittaussuhteita miettimällä. Patenttiratkaisuja ei ole. Jos henkilöt ovat tunnettuja, en halua käyttää pronominin tilalla ’naista’ tai ’miestä’, sillä ne usein rikkovat tuttuuden. Nämä ovat kenties pieniltä tuntuvia vaatimattomia perusasioita, mutta arvelen, että juuri tällaisissa horjumisen

luo vaikutelmaa siitä kuuluisasta ’käännöskielestä’, joka ei koskaan ole tavoitteena.”

Yksi Woolfin tavaramerkeistä ovat pitkät virkkeet ja runsaat välimerkit. ”Woolfin välimerkki on puolipiste. Niitä on kirjassa runsaasti ja niillä on tässä kirjassa ja yleisesti Woolfin tyylissä oma painokas merkityksensä. Mietin, milloin ne ovat peruskieliopillisia, missä ne taas kantavat Virginian tahtomaa rytmillistä merkitystä, ja sovittelin niitä suomennokseen sen mukaisesti. Pisteiden paikkoja en taaskaan tainnut vaihtaa, sillä ajatus kirjailijan päättämästä virkejaosta jonkinlaisena tekstin perusrytmin antajana on iskostunut niin syväälle.”

Sivillin ratkaisu oli siten säilyttää Woolfin pitkät virkkeet, mutta järjestellä niiden sisäistä rytmiä. ”Virkkeiden sisällä tietysti vaihtelin osien – sivulauseiden, johtolauseiden, sulkulausekkeiden – järjestystä toivottavasti sotkematta Virginian ajatuksenkulkua liikaa.”

Kaikki alkaa raakakäännöksestä

Sivillin työskentelytapa alkaa raakakäännöksestä, jonka kautta teksti siirtyy pään sisälle. ”Se on ikään kuin harjoituskierron. Yritän päästä jyvälle kirjailijan virkkeestä ja hänen tavastaan kuljettaa ajatusta. Yritän saada kaiken sisällön mukaan. Seuraavilla kierroksilla viilaan merkityksiä tarkemmiksi täsmällisemmällä sanavalinnoilla, lauserakenteilla ja sanajärjestyksellä niin, että tekstin sävy ja rytmi olisivat kohdallaan.”

Taustatutkimusta tarvittiin erityisesti sanaston osalta. ”Romaanin kieli ei ole leimallisesti vanhahtavaa, mutta oli kuitenkin tärkeää olla käyttämättä liian uusia sanoja. Autoja mietin: pilkahtaisiko kirjoittamisajankohta niiden nimityksissä: motor car, omnibus – automobiili, autobussi/ omnibussi? Entä van, cart – jakeluvaunu eikä pakettiauto?”

Woolfin kääntäminen tarkoitti myös historiallisten nyanssien selvittämistä. Sivill etsi sanojen taustaa aikakauden sanakirjoista ja valokuvista.

”Otavan Isossa tietosanakirjassa vuodelta 1931 ei ole hakusanaa auto vaan automobiili, josta on pitkä artikkeli. Vaunu-sana on käytössä, ja bussia kutsutaan autobussiksi tai omnibusautoksi. Vanhahtava sana toki nykyään olisi linja-autokin, mutta nykylukijalle omnibussi voisi solahtaa ihan sujuvasti.”

Käynti 97-vuotiaan anopin luona muistuttaa, ettei sata vuotta sitten julkaistu kirja ole järin vanha. Sen maailma on läsnä näinkin kouriintuntuvasti.

Samalla Sivill luki Woolfin laajempaa tuotantoa ja osallistui **Kirsi Pihan** vetämään Virginia Woolf -lukupiiriin.

”Tammikuussa käännöstä aloittaessani käynnistyi onnekaasti lukupiiri, jossa luetaan koko vuosi Virginia Woolfin tuotantoa ilmestymisjärjestyksessä suomeksi ja englanniksi. Palasin myös **Katherine Mansfieldiin** ja **William Faulkneriin**. **Joycen Ulysseukseen** en tarttunut, vaikka Woolf sitä olikin lukenut jo Dallowayta kirjoittaessaan.”

Kollegoiden ja kustannustoimittajan tuki

Sivill korostaa kollegoiden ja kustannustoimittajan merkitystä. ”Kollega **Kaisa Kattelus** suomensi samaan aikaan Woolfin *Orlando* ja kävimme ’puolipistekeskusteluita’ milloin uima-altaassa, milloin kahvikupin äärellä. Yhden illan istuimme ruotimassa otteita toistemme teksteistä, mikä on aina tavattoman hyödyllistä. Myös puolisoni on suomentaja ja antaa kullannarvoista palautetta.”

Sivill alleviivaa myös hyvän kustannustoimittajan roolia. ”Kustannustoimittaja lukee koko käännöksen alkutekstiä vasten, ja ammattilukijan paneutuneet kommentit ryhdistävät tekstiä kummasti. Ne antavat itsellekin ikään kuin uudet silmät.”

Oma Dalloway

Lopulta Sivillin tavoite oli selkeä: antaa yksin tekstin ja lukuelämyksen ohjata työtä. ”Alkuteoksella ja käännöksillä on kullakin oma kulttuurinen ja kirjallisuushistoriallinen ja ajallinen kontekstinsa, jotka ovat kääntäessä läsnä, mutta taustallehan ne lopulta jäävät, sillä minun kokemukseni mukaan suomentamista ohjaa yksin teksti ja lukuelämys. Useat suomennokset hienosta alkutekstistä rikastuttavat toisiaan, näin uskon.”

Viimeisellä lukukierroksella luen nopsaan, niin kuin mukalukisin jonkun toisen tekstiä. On pakko päästää irti.

Virginia Woolfin *Rouva Dalloway* ilmestyy joulukuussa 2025 Kaijamari Sivillin suomentamana. Kursivoidut kohdat ovat otteita Sivillin työpäiväkirjasta, joka löytyy teoksen jalkisanoista.

Teksti: Noora Karlsson

Kirjoittaja on Schildts & Söderströmsin markkinointiasiantuntija.

S&S-jäsenetu!

Kustantamo S&S ja S&S Litteratur tarjoavat SKTL:n jäsenille **40 %:n alennuksen normaalihintaisista kirjoista** verkkokaupoissaan.

www.sets.fi | www.sets.fi/sv

Kaikki jäsenetujen lunastuskoodit ja -ohjeet sekä lisätiedot: **sktl.fi/jasenet**

Tekijäfoorumi on monen järjestön yhteistyöelin

Tekijäfoorumi on perustettu vuonna 2010 tekijöitä ja esittäviä taiteilijoita edustavien liittojen yhteistyöelimeksi ja mahdollistamaan tekijänoikeuksiin liittyvä yhteiskunnallinen vaikuttaminen ja keskustelu yli ammattialarajojen. Mukana on mm. kirjallisuuden, journalismin, musiikin, teatterin ja kuvataiteen tekijöitä edustavia liittoja yhteensä 29, ja SKTL on yksi niistä. Jäsenjärjestöjensä kautta Tekijäfoorumi edustaa noin 50 000 tekijää ja esittävää taiteilijaa.

Vetovastuussa Tekijäfoorumissa on aina yksi sen jäsenjärjestöistä. Syyskuussa 2025 pidetyssä vuosikokouksessa Tekijäfoorumin vetovastuuseen valittiin toimikaudelle 2025–2026 Suomen tietokirjailijat ry. Koska Tekijäfoorumi edustaa hyvin monenlaisilla aloilla toimivia tekijöitä ja taiteilijoita, on tärkeää, että sen toiminnassa on mukana laaja-alaisesti tekijänoikeusasioihin perehtyneitä henkilöitä sekä luovan alan erityiskysymykset tuntevia juristeja.

Tekijäfoorumi ei pyri korvaamaan jo olemassa olevia yhteistyöelimiä tai siirtämään tekijänoikeustyötä pois sitä tekeviltä järjestöiltä, vaan sen tarkoituksena on täydentää jo olemassa olevaa tekijänoikeustyön verkostoa. Tekijäfoorumi mahdollistaakin yhteisten tilaisuuksien järjestämisen sekä lausuntojen ja materiaalien laatimisen, mikä puolestaan lisää tekijänoikeuskysymysten saamaa näkyvyyttä. Yhteisestä materiaalista esimerkkinä mainittakoon Tekijäfoorumin tekemä viiden YouTube-videon sarja Rohkeus neuvotella. Esimerkiksi videon, jolla Lottaliina Pokkinen puhuu sopimisesta, voi katsoa osoitteessa www.youtube.com/watch?v=FGSzJFSA8fs.

Tekijäfoorumi on löyhä yhteistyöelin, joka kokoontuu kerran vuodessa vuosikokoukseen, jossa summataan kuluneen vuoden toimintaa ja suunnitellaan tulevaa vuotta. Tämän lisäksi Tekijäfoorumin työvaliokunta kokoontuu muutaman kerran vuodessa tarpeen mukaan keskustelemaan senhetkisestä tilanteesta esimerkiksi lainsäädäntörintamalla ja valmistelemaan tarvittaessa kannanottoja tai lausuntoja. Vähäiseltä näyttävästä toiminnasta huolimatta Tekijäfoorumin merkitys tekijänoikeuskeskustelun osapuolena on suuri, ja tekijöiden kannalta kysymys on isoista asioista, sillä juuri oikeudenmukainen tekijänoikeuslaki takaa mahdollisuuden ansaita elanto tekijänä tai esittävänä taiteilijana.

SKTL:n edustajana vuosikokoukseen on vuodesta 2022 osallistunut toiminnanjohtaja **Jenni Kavén**, mutta kääntäjiä koskevien asioiden valmisteluun Tekijäfoorumissa

osallistuu myös SKTL:n juristi **Karola Baran**. Kääntäjiä koskevia asioita aikaisempina vuosina ovat olleet mm. tekijänoikeuspolitiikka ja oikeus kohtuulliseen korvaukseen. Kääntäjien kannalta keskeinen DSM-direktiivi, eli Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi tekijänoikeudesta ja lähioikeuksista digitaalisilla sisämarkkinoilla, ja sen toteutuminen suomalaisessa lainsäädännössä taas on ollut Tekijäfoorumin toiminnan keskiössä 2020-luvun alusta tähän päivään asti.

Jenni Kavén on tällä hetkellä myös Tekijäfoorumin työvaliokunnan jäsen. ”Tulin SKTL:n toiminnanjohtajaksi, kun Suomessa oli meneillään iso tekijänoikeuslain uudistus ja DSM-direktiivin implementoinnin valmistelu Suomen lainsäädäntöön oli meneillään. Tekijäfoorumi teki tekijänoikeusjärjestöjen rinnalla hartiavoimin töitä uudistuksen eteen, jotta laista saataisiin tekijöille hyvä”, Kavén kertoo. ”Uusi tekijänoikeuslaki tuli voimaan 2023. Parin vuoden takaiset muutoksen lakiin ovat vahvistaneet tekijöiden oikeuksia, mutta Tekijäfoorumin kanta on edelleen, että DSM-direktiivin kansallinen implementointi Suomessa on puutteellinen, ja Tekijäfoorumissa on myös keskusteltu kantelun tekemisestä Euroopan komissiolle asiasta. On tärkeää, että digitaalisten luovien aineistojen tekijät ovat kaikissa EU-maissa samalla viivalla, mikä ei toteudu, mikäli kansalliset tekijänoikeuslait ovat ristiriidassa DSM-direktiivin kanssa.”

Tekijäfoorumissa on tällä hetkellä työn alla luovien alojen tekijäjärjestöjen yhteisten vaalitavoitteiden valmistelu kevään 2027 eduskuntavaaleja ajatellen. ”Kaikkia Tekijäfoorumin jäseniä yhdistäisivät erityisesti direktiivin 19 ja 21 artiklojen edistäminen. Nämä koskevat avoimuusvelvoitetta sekä tietoja teoksen hyödyntämisestä ja raportointia (19) sekä mahdollista oikeuskäsittelylle vaihtoehtoista riidanratkaisumenettelyä (21), josta ei ole Suomen lainsäädännössä säädetty mitään, vaikka direktiivissä on siitä maininta”, kertoo Kavén. ”Riidanratkaisuelin voisi olla hyvä ajatus viedä lakiin, sillä vaikkapa välimiesmenettelynä riitojen

”Kaikenlainen luovan alan yhteistyö tukee myös kääntäjien asemaa.”

Luovalle tekijälle asiamukainen

Korvaus työstään

Tekijäfoorumin yhteinen kampanja vuodelta 2021 vaati tekijänoikeuslain uudelleenvalmistelua EU-direktiivin tavoitteiden mukaisesti.

©Rakastaja Robert

ratkaisu on kallista. SKTL:llä tosin on onneksi oma sovittelutoimikunta, joka antaa lausuntoja riitatilanteissa.”

DSM-direktiivin ohella keskeisiä viime vuosina esille nousseita asioita ovat tekoälyasetus ja tekoälyn käyttö sekä mahdollisuus kollektiiviseen sopimiseen. Nämä ovat aiheita, joissa oikean tiedon ja vahvojen neuvottelulihasten lisäksi tarvitaan poliittista tahtoa. Se lisää Tekijäfoorumin merkitystä niin yksittäisten tekijöiden äänitorvena heidän halutessaan tuoda päättäjien tietoon olemassa olevia olosuhteita kuin yksittäistä järjestöä suuremmalla mandaatilla toimivana vaikuttamistyön kanavana.

Tekoälyn esillä pitäminen on tärkeää, sillä tekoälyn kehittymisen ja käytön lisääntymisen myötä esille on noussut uusia tapoja hyödyntää teoksia ilman, että niiden käytöstä maksetaan tekijöille korvauksia, tai tapoja muuten rikkoa tekijän immateriaalioikeuksia. Esimerkiksi suojatun teoksen tekijöiltä tai oikeudenhaltijoilta olisi aina pyydettävä lupa aineiston syöttämiseen tekoälylle, mutta tekijöiden ja oikeudenhaltijoiden on vaikea valvoa oikeuttaan kieltää aineiston käyttö tai saada korvaus aineiston käyttämisestä, sillä generatiivisen tekoälyn opettamiseen tarvittavasta valtavasta määrästä aineistoa vain pienestä osasta tiedetään, mistä aineisto on peräisin. ”Tähän tarpeeseen kuitenkin osittain vastaa Kopiosto-valtakirjan uusi oikeusluokka, jonka perusteella Kopiosto voi muun muassa puuttua luvattomaan käyttöön tekoälyn kouluttamisessa”, kertoo Kavén.

Se, että yksittäisten tekijöiden neuvotteluasema suurten teknologiayhtiöiden kanssa on varsin huono, lisää Tekijäfoorumin merkitystä tekoälykeskustelussa, koska tekijöiden näkökulmaa voidaan tuoda sen kautta paremmin esiin.

”Kaikenlainen luovan alan yhteistyö tukee myös kääntäjien asemaa”, muistuttaa Kavén. Tekijäfoorumin vuonna 2023 sivistysvaliokunnalle antaman tekoälyä koskevan lausunnon voi käydä lukemassa SKTL:n verkkosivuilla osoitteessa sktl.fi/?x18668=3737452.

Mahdollisuus kollektiiviseen sopimiseen taas on luovien alojen tekijöille tärkeää maailmassa, jossa media on kansainvälisten suuryritysten käsissä. Yksittäisen tekijän mahdollisuus vaikuttaa sopimustensa sisältöön on varsin vähäinen, kun vastapuoli on tottunut sanelemaan ehdot. Tämän vuoksi Tekijäfoorumi esitti kantanaan vuonna 2022, että itse tekijänoikeuslaissa tulisi mainita kollektiivinen sopiminen tapana määrittää asiamukainen ja oikeasuhtainen korvaus ja näin tunnustaa heikommassa neuvotteluasemassa olevan osapuolen mahdollisuus nojata mallisopimukseen tai työehtosopimukseen neuvotteluissa vallitsevan epätasapainon korjaamiseksi. Tällaiselle yksinyrittäjään vertautuvan luovan alan toimijan kollektiiviselle sopimiselle on olemassa Euroopan komission vuonna 2022 laatimat suuntaviivat. Vuoden 2023 lakiin tekijänoikeuslain uudistamisesta mainintaa kollektiivisesta sopimisesta ei kuitenkaan tullut, vaikka direktiivin (EU) 2019/790 mukainen kollektiivinen sopiminen ei riko EU:n kilpailulainsäädäntöä. Ensimmäinen Suomessa voimaan tullut tämän uuden linjauksen mukainen myös freelancekääntäjiä ja hankintapalkkioiden piirissä olevia kääntäjiä koskeva työehtosopimus on Av-käännösyriyten työehtosopimus, joka astui voimaan 1.5.2025.

Teksti: Hanna Pippuri
Kirjoittaja on SKTL:n assistentti.

FITin maailmankongressissa pohdittiin käänös- ja tulkkausalan tulevaisuutta

Kääntäjien, tulkkien ja terminologian maailmanjärjestö FIT (International Federation of Translators / Fédération Internationale des Traducteurs / Federación Internacional de Traductores) järjesti 4.–6.9.2025 Sveitsin Genevessä maailmankongressin, jonka teemana oli Mastering the Machine: Shaping an intelligent future. Paikalla oli runsaasti suomalaisia, ja seuraavassa kolme heistä kertoo, mitä kongressista jäi erityisesti mieleen.

Pia von Essen:

FIT järjesti 23. maailmankongressinsa Genevessä Maailman henkisen omaisuuden järjestön, WIPO:n, päämajassa. Osallistujia oli noin 350, heistä 33 oli rekisteröity suomalaisiksi. Luku sisältää etäosallistujat muttei ulkosuomalaisia, joita heitäkin oli paikalla.

Myös FITin rekisteröitymistiskiä hoitaneet opiskelija-avustajat olivat Suomesta, Turun yliopistosta.

Konferenssitulkkinä minua kiinnostivat myös kongressin tulkkausjärjestelyt. Esitelmät olivat usein englanniksi, mutta kahdessa suuressa salissa oli lisäksi ranskan- ja espanjankielisiä esitelmiä, jotka simultaanitulkattiin. Pienemmissäkin kokoushuoneissa siihen olisi kyllä ollut tekniset mahdollisuudet, sillä kaikilla osallistujapaikoilla oli kiinteät mikrofonit ja yhdelle korvalle tuleva kuuloke sekä mahdollisuus valita työkielien mukaiset kanavat.

Kongressin yhteenvetona voisi olla ”Don’t believe the hype”. Tekoälyä emme voi pysäyttää, mutta kuten liiketoiminnan etiikkaa, kestävyyttä ja vastuullisuutta tutkinut tohtori **Dorothea Baur** keynote-esitelmässä totesi, meidän on korostettava keskittymistä merkityksiin, ei vain käsiteltäviin tekstimassoihin. Hän muistutti, että suurin

osa julkisuuden tekoälypuheesta ei ole tutkittua tietoa vaan markkinointipuhetta. Myös toisen päivän keynote-puhuja, Booker-palkittu korean kääntäjä ja kirjailija **Anton Hur**, totesi, että jos tietokone voittaa ihmisen jossain toiminnassa, se vain osoittaa, että kyseinen toiminta ei ole äärimmäisen monimutkaista, sillä tekoälyssä on kyse automatisoinnista, ei ymmärryksestä. Tekoäly ei myöskään osaa arvostaa laatua, sillä se toimii todennäköisyyksien perusteella ja vahvistaa siten keskinkertaisuuksia, ei timantteja. Toisaalta Amnesty Internationalin käännös- ja kielistrategian johtaja **Lucio Bagnulo** neuvoi omassa keynote-esitelmässään, että kieliammattilaisten pitäisi puhua laadun sijaan riskien hallinnasta.

Väitöskirjatutkija **Urszula Srebrowska** tarkasteli esityksessään tulkkausta ja digitalisaatiota Norjassa. Hän pohti, voitaisiinko tekoälyn käyttöä torjua asioimistulkkaus-tilanteissa Euroopan tekoälyasetuksen riskiluokituksen perusteella. Sen mukaan tekoälyä ei saa käyttää suuren riskin tilanteissa, jotka vaikuttavat merkittävästi ihmisten terveyteen, turvallisuuteen tai perusoikeuksiin.

Saksan suurimman kääntäjien ja tulkkien liiton, BDÜ:n, entinen puheenjohtaja **Norma Kessler** kertoi mielenkiintoisena yksityiskohtana, että yksi heidän työntekijänsä

tekee pelkästään lobbausta ja poliittista etujärjestötyötä. Tämä on suunta, johon SKTL:n työkkin yhä enemmän painottuu. Toimiston ja vapaaehtoisten työnjaosta olisi myös meillä syytä käydä periaatteellista keskustelua.

Wienin yliopiston käännöstieteen professori, Tampereen yliopiston kasvatti **Hanna Risku** kollegoineen puhui siitä, kuinka heidän tutkimuksessaan oli käynyt ilmi, että kääntäjät ovat uteliaita ja oppimishaluisia ja saavat siksi työstään tyydytystä ja motivaatiota, vaikka ulkoiset reunaehdot eivät olisikaan ihanteelliset. Tämän ehkä useista kääntäjistä itsestäänselvän asian nostaminen esiin tieteellisessä tutkimuksessa oli selvästi monille tärkeää, sillä esitelmään viitattiin muissa esityksissä useasti.

Australiassa tulkkeja kouluttava professori **Uldis Ozolins** kertoi siitä, mitä opiskelijoille on vaikeaa, ellei mahdollonta opettaa etänä, eli esimerkiksi tilaan sijoittumista, vilkkaiden keskustelujen tai seisten tai kävellen kohtaavien ihmisten tulkkaamista. Esityksen lopputulema oli, että kaikkea tulkkauksesta ei todellakaan voi opettaa etänä, ei edes etätulkkauksesta, ja että lähitulkkausta tarvitaan ja tehdään jatkossakin tavalla tai toisella.

Marija Todorova, palkittu kirjallisuuden kääntäjä ja apulaisprofessori Hong Kongista, havainnollisti keynote-esitelmässään sitä, miten käsitykset ammattimaisesta ja ei-ammattimaisesta tulkkauksesta voivat olla kovin yksisilmäisiä. Tässäkin voi sanoa kaiken riippuvan kontekstista. Jos asioita tarkastellaan rikkaissa länsimaissa ja bisnesympäristössä, tilanne on aivan toinen kun Malawissa hirmumyrskyn jälkeen kylän päällikön nimittämän tulkin kertoessa kansainvälisen avun saamisesta. Tekoäly ja kielialan kehitystä pitäisikin tarkastella globaalisti. Tekoälyn suitsutetaan olevan maailmanlaajuisen demokratian tae, mutta unohdetaan, että maailman noin 7 000 kielestä se toimii alle sadalla ja perustuu vain harvoilla kielillä olevaan ja rajatusta osasta maita peräisin olevaan tekstiaineistoon.

Mielenkiintoinen keskustelunaihe, joka oli esillä jo edellisessä FIT-maailmankongressissa Kuubassa, on aloite tunnuksista, joiden avulla lukija tietäisi heti, onko kyse ihmis- vai konekäännöksestä. Genevessä asiasta oli paneeli, jossa oli mukana Itä-Suomen yliopistosta käännöstieteen, erityisesti käännösteknologian, professori **Maarit Koponen**.

Vaikka tunnustuksen käyttöönottoon liittyisi varmasti monia hankaluuksia, ei se tunnu sittenkään aivan mahdolltomalta: onhan myös elintarvikepakkauksissa merkintöjä, joilla pyritään vaikuttamaan kuluttajien ostopäätöksiin ja ymmärrykseen tuotteen luotettavuudesta. Konekäännöksissä piilevistä vaaroista toivotaan kääntäjiltä esimerkkitaupauksia, joissa konekäännös olisi voinut aiheuttaa haittaa

mutta joissa ihmisen mukana olo prosessissa on pelastanut tilanteen. Lähettäkää esimerkkejanne osoitteeseen tranquility.info/risk-survey.

Laura Minkkinen:

Mielestäni kongressin mielenkiintoisimpiin esityksiin lukeutui Zürichin ammattikorkeakoulun ZHAW:n professori **Caroline Lehrin** esitys, jonka aiheena olivat ammatillisessa monikielisessä viestinnässä tulevaisuudessa tarvittavat taidot. Moni muu oli nähtävästi samaa mieltä, sillä pieni luentosalali pakkautui ääriään myöten täyteen: kuulijoita istui niin ikkunalaudoilla kuin lattialla. Lehr kertoi, että kun kielialan ammattilaiset laajentavat palvelutarjontaansa mm. teknologiakonsultointiin, monikieliseen yritysviestintään ja mediasuhteiden ylläpitoon, markkinointikampanjoiden sovittamiseen erilaisiin kulttuureihin ja jopa innovoinnin johtamiseen, myös alan koulutuksen sisältöjen on muututtava. Hän esitteli ZHAW:ssa tarjottavia maisteriopintoja, jotka keskittyvät monikielisen viestinnän johtamiseen.

Valmistuneet pystyvät kääntämisen lisäksi tarjoamaan palveluja myös esimerkiksi konsultoinnin alalla (kuten koko organisaation tehokas monikielinen viestintä tai monikielisten julkaisujen toimittaminen). Konsultin rooli vaatii liiketoimintaosaamista, samoin asenteen on muututtava niin, että kääntäjä eli monikielisen viestinnän ammattilainen ottaa itselleen näkyvämmän roolin. Ohjelmasta valmistuneet voivat työskennellä myös strategioiden kehittämisen parissa, jolloin osaaminen keskittyisi erilaisissa kulttuureissa ja kieliympäristöissä toimivien viestintä- ja markkinointistrategioiden rakentamiseen.

Yllättävin avaus oli kieliasiantuntijan rooli innovaatioiden kehittämisessä ja innovoinnin johtamisessa. Hän voisi tunnistaa trendejä, tyydyttymättömiä tarpeita ja tulevia mahdollisuuksia sekä luoda neuvottelutaktiikoita eri alojen asiantuntijoista koostuville tiimeille. ZHAW:ista valmistuneet voisivat käännöstiimien lisäksi johtaa myös organisaatio- ja teknologiamuutoksia, edistää ymmärrystä monikielisyiden arvosta ja kulttuurienvälisistä eroista sekä ottaa käyttöön uusia teknologioita vastuullisesti ja eettisesti myös tekoälyä hyödyntävissä ympäristöissä.

Lehrin johtopäätös tästä ammatillisen toimintaympäristön muutoksesta on, että kääntäjän ammatti on ajateltava ja brändättävä uudelleen, jotta alalle saadaan houkutelua uusia tekijöitä. Muutokset edellyttävät koulutuksen sisältöjen muutosta, jossa perinteisen kääntämisen osaamisalueisiin yhdistetään uudenlaista osaamista. Muutosten taustalla on ainakin osittain muuttunut käsitys kielitaidosta. Tekoälyn aikakaudella ns. pehmeiden taitojen lisääminen osaksi opintoja on avainasemassa, jotta opiskelijat voivat työllistyä ja sopeutua muutoksiin. Näihin taitoihin lukeutuvat mm.

luova ajattelu, joustavuus ja resilienssi. Lehrin mukaan tulevaisuuden kielialan ammattilaisten on pystyttävä ottamaan johtava rooli digitaalisessa kehityksessä. Opiskelijan on siis hallittava kääntämisen lisäksi monta muutakin asiaa, kuten johtaminen, innovaatioiden kehittäminen, strateginen ajattelu ja konsultointi. Konsultin roolista hän antoi esimerkiksi oman työnsä koulujen neuvonantajana monikulttuurisia perheitä koskevissa asioissa.

Lehrillä ei vielä ollut valmista vastausta siihen, mitä nykyisistä opinnoista voidaan ottaa pois, jotta uusille sisällöille saadaan tilaa. Luultavaa onkin, että ainakin muutoksen kiivaimmassa vaiheessa on tasapainoiltava erilaisten

osaamisvaatimusten ristitulessa. Mitä itse poistaisit tarpeettomana nykyisestä kääntäjänkoulutuksesta?

Titia Schuurman:

Massachusettsin yliopiston tohtori **Laurence Jay-Rayon Ibrahim Aibo** käsitteli esitelmässään *Agentivité et compétence traductive dans un horizon "intelligent"* tekoälykäännösten editoinnin vaikutusta työn tekijään. Tässä työssä kääntäjän henkinen ja kognitiivinen kuormitus on erilaista ja suurempaa kuin ihmiskäännöstä editoitaessa, ja toisaalta konetuotoksiin tottuminen ja turtuminen heikentää käännöskompetenssia pitkällä aikavälillä.

Erityisen hyödyllisinä käsitteinä jäivät mieleeni sietokynnyks ja toksisuus: mikä on turvallinen enimmäisannos tekoälyä ennen kuin se käy toksiseksi, kuormitus kasvaa liialliseksi, osaaminen ja motivaatio rapautuvat ja kääntäjä päätyy vaihtamaan alaa? Monien muiden puhujien tavoin Jay-Rayon Ibrahim Aibo korosti, että kääntäjien pitäisi saada itse määritellä työtapansa, valita apuvälineensä ja päättää niiden käyttötavoista.

Jutun koostaminen ja kuvat: Sirpa Alkunen

Kääntäjä siirtyy verkkoon – avoimempi, ajankohtaisempi ja saavutettavampi julkaisu

Kääntäjä-Översättaren uudistuu ja siirtyy vaiheittain verkkoon. Tavoitteena on avoin, helposti saavutettava ja jatkuvasti päivittyvä julkaisu, joka palvelee paitsi liiton jäseniä myös laajempaa kieli- ja viestintäalan yleisöä.

Painetun lehden julkaisu päättyy vuoteen 2025. Uusi verkkolehti julkaistaan keväällä 2026 osana liiton verkkosivu-uudistusta.

Verkkojulkaisu mahdollistaa kohdennetun sisällön tarjoamisen myös opiskelijoille, tutkijoille ja medialle sekä tavoittaa kansainvälisiä lukijoita. Kun julkaisu ei ole sidottu neljään numeroon vuodessa, ajankohtainen materiaali voidaan julkaista joustavasti heti sen valmistuttua.

”Kääntäjistä tulee uudistuksen myötä entistä elävämpi, saavutettavampi ja avoimempi kielialan ammattimedia – ajassa elävä julkaisu, joka tuo kääntäjien ja tulkkien työn näkyviin laajalle yleisölle”, kertoo Kääntäjän päätoimittaja **Sanna Kokkonen**.

Digitaalinen lehti tuo myös kustannussäästöjä: taiton, painatuksen ja postituksen kulujen poistuessa niukentuneita resursseja voidaan suunnata sisällön laatuun, saavutettavuuteen ja tekniseen kehitykseen. Myös toimitusprosessia kehitetään yhteisöllisemmäksi ja kirjoittajapalkkiot yhdenmukaistetaan. Lisäksi uudistuksen yhteydessä kartoitetaan vuosittaisen painetun erikoisnumeron mahdollisuutta.

Tule mukaan toimituskuntaan ja uudistamaan lehteämme!

Oletko kiinnostunut tulemaan mukaan tekemään uutta Kääntäjä-verkkolehteä? Toimituskuntaan mahtuu ideoijia, kirjoittajia ja sisällöntuottajia. Osallistua voi joustavasti oman aikataulun mukaan. Halutessasi voit saada vapaaehtoistyöstä myös todistuksen!

Ole yhteydessä: tiedotus@sktl.fi

1. Kuka ja mikä olet?

Olen **Mia Kokkinen**, englannin kääntäjä. Kääntäjänä olen toiminut jo 30 vuoden ajan ja lähes koko sen ajan Tilastokeskuksessa, mutta olen ollut välillä virkavapaalla ja useamman vuoden ajan etätöissä asuessamme ulkomailla. Väliaikaisesti olen ollut töissä myös muualla valtionhallinnossa.

2. Missä asut?

Asun Vantaan Tikkurilassa mieheni kanssa, tyttäreemme asuu jo omillaan.

3. Mitkä ovat työkielesi?

Käännän etupäässä suomesta englantiin ja joskus harvoin myös englannista suomeen.

4. Kuunteletko musiikkia, kun teet töitä?

Jos kuuntelet, millaista?

Joskus kuuntelen Youtubesta esim. barokkimusiikkia tai suomalaista rockia ja ennen joulua aina Jouluradiota.

5. Mikä on inhokkitermisi?

Inhokkitermejä on ollut vuosien varrella paljon, esim. "tehostaa", "mahdollistaa" tai "jalkauttaa".

6. Millaisissa vaatteissa käännät mieluiten?

Etätöissä käännän mukavissa kotivaatteissa, aamuisin tapaan aloittaa päivän yöpukineissa.

7. Minkä muruja löytyy eniten näppiksesi raoista?

Pölyä lähinnä, ei niinkään muruja, kun en yleensä syö koneellani.

8. Mistä käännöksestäsi olet kaikkein ylpein?

Vaativien ja pitkien tekstien käännöksistä, tosin nyt ei tule mitään yksittäistä työtä mieleen.

9. Menetätkö joskus yönesi käännöstyön takia? Tai tulevatko käännökset uniisi?

Joskus unettomana yönä työasiat alkavat vaivata, mutta uniin työt eivät yleensä tule.

10. Minkä äidinkielenopettajasi / pääkiesi opettajan opetuksen muistat?

Mikä on syöpynyt tulikirjaimin sieluusi?

Lukion englanninopettajalla oli tapana sanoa, että englanti on "hauskaa ja helppoa" ja sillä ajatuksella lähdin opiskelemaan englantia.

11. Miksi valitsit itsestäsi juuri tämän valokuvan nähtäväksemme?

Kuvassa olen pari vuotta sitten Venetsiassa, jossa *acqua alta* yllätti meidät Piazza San Marcolla ja kahlasimme nilkkoja myöten tulvavedessä.

Kutsu sääntömääräiseen syyskokoukseen

**Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto –
Finlands översättar- och tolkförbund ry:n
sääntömääräinen syyskokous pidetään
lauantaina 22.11.2025 klo 14.00 Helsingissä
(Tieteiden talo, Kirkkokatu 6, 00170 Helsinki.)**

Viimeinen ilmoittautumispäivä on 13.11.2025.
Mahdolliset valtakirjat pyydetään toimistolle **viimeis-
tään 13.11.2025.**

Osallistuminen

Mahdollisten äänestysten takia kokoukseen on mahdol-
lista osallistua vain läsnä tai valtakirjalla edustettuna.
Kokouksessa otetaan huomioon mahdolliset terveystur-
vallisuuosuositukset.

Esityslista

1. Kokouksen avaus
2. Kokouksen puheenjohtajan valinta
3. Kokouksen sihteerin valinta
4. Kahden pöytäkirjantarkastajan valinta
5. Kahden ääntenlaskijan valinta
6. Kokouksen laillisuus ja päätösvaltaisuus
7. Kokouksen työjärjestyksen vahvistaminen
8. Toimintasuunnitelma vuodelle 2026
9. Jäsenmaksun ja liittymismaksun määrääminen
vuodelle 2026
10. Puheenjohtajan ja hallituksen jäsenten palkkiot ja
kulukorvaukset vuodelle 2026
11. Tulo- ja menoarvio vuodelle 2026
12. Hallituksen puheenjohtajan valinta
13. Hallituksen jäsenten valinta
14. Tilintarkastajan ja varatilintarkastajan valinta
15. Kunniajäsenten kutsuminen ja ansiomerkkien
myöntäminen
16. Liiton juhlastipendien jakaminen
17. Ilmoitusasiat
18. Kokouksen päättäminen

Katso ilmoittautumis- ja valtakirjaohjeet ja koko päivän oh-
jelma SKTL:n verkkosivuilta **www.sktml.fi/syyskokous**.
Kokousmateriaali on luettavissa saman linkin kautta en-
nen kokousta.

Tervetuloa!

HALLITUS

Kallelse till ordinarie höstmöte

**Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto –
Finlands översättar- och tolkförbund ry
sammanträder till ordinarie höstmöte
lördagen den 22 november 2025 kl. 14.00
i Helsingfors
(Vetenskapernas hus,
Kyrkogatan 6, 00170 Helsingfors.)**

Sista anmälningsdagen är den 13 november 2025.
Eventuella fullmakter ska lämnas in till förbundskontoret
senast den 13 november 2025.

Deltagande

På grund av eventuella omröstningar är det endast möjligt
att vara närvarande eller företrädd med fullmakt på
mötet. På mötet beaktas eventuella hälsosäkerhets-
rekommendationer.

Föredragningslista

1. Mötet öppnas
2. Val av ordförande för mötet
3. Val av sekreterare för mötet
4. Val av två protokolljusterare
5. Val av två rösträknare
6. Konstaterande av mötets laglighet och beslutsföret
7. Fastställande av mötets arbetsordning
8. Verksamhetsplan för 2026
9. Bestämmande av medlemsavgiften och anslutnings-
avgiften för 2026
10. Arvoden och kostnadsersättningar för ordföranden
och styrelsemedlemmarna för 2026
11. Budget för 2026
12. Val av styrelseordförande
13. Val av styrelsemedlemmar
14. Val av revisor och revisorssuppleant
15. Kallande av hedersmedlemmar och tilldelning av
förtjänsttecken
16. Utdelning av stipendier ur förbundets jubileumsfond
17. Anmälningsärenden
18. Mötet avslutas

Se anvisningarna för anmälan, fullmakter och hela dagens
program på FÖTF:s webbplats **www.sktml.fi/syyskokous**
(på finska). Mötesmaterialet kan läsas via samma länk före
mötet.

Välkommen!

STYRELSEN